DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YATIRIMLAR

DİSK / BİRLEŞİK METAL İŞÇİLERİ SENDİKASI

BİRLEŞİK METAL-İŞ YAYINLARI

Tünel Yolu Cad. No.2 81110 Bostancı-İSTANBUL
Tel: (0216) 380 8590 **Faks:** (0216) 373 6502

Teknik Hazırlık: Birleşik Metal-İş
Baskı: Özdemir Matbaası
No: 17 / 2001

SUNUŞ

Değerli okuyucular,

Ülkemiz ve dünyamız, terör, savaş ve ekonomik durgunluğun daha da şiddetlendirdiği son derece bunalımlı bir dönemden geçmektedir. Biri diğerini besleme potansiyelini de barındıran bu karabasan üçlüsünün üstesinden gelebilmek adına çeşitli çevrelerde bir dizi teorik tartışma, artık duymaya ve katılmaya alıştığımız, sıradan sohbetlere dönüşme gibi tehlikeli bir boyutu da beraberinde getirmektedir. Bu tartışmaların -kuşkusuz birbirleriyle etkileşim içinde olan- farklı başlıkları olmakla birlikte, ana ekseni genellikle kalkınma, sanayii yatırımları, planlama ve yabancı doğrudan yatırımlardan oluşmaktadır.

Sendikamız, ekonomik gelişme ve eğilimleri dünya genelinde ve ülkemiz özelinde izleyerek başta üyelerimiz olmak üzere tüm emekçileri süreç hakkında bilgilendirmeyi ve emekçiler açısından kabul edilebilir ve sürdürülebilir çözüm önerilerine ulaşabilmek bakımından, toplumun geniş kesimlerini mevcut veriler üzerinde tartıştırmayı ilke edinmiştir. Tartışmaların sağlıklı bir zeminde ve farklı bakış açılarından yorumlanmış çalışmalar ekseninde devam etmesi arzusu ile, okuyacağınız "Dünyada ve Türkiye'de Yatırımlar" başlıklı bu çalışmayı sizlere sunmaktan mutluluk duyuyoruz.

Birleşik Metal İşçileri Sendikası Genel Yönetim Kurulu üyeleri olarak, bu çalışmamızı ilgiyle okuyacağınızı ve değişik platformlarda tartışmaya açarak zenginleştireceğinizi umuyor, çalışmalarınızda başarılar diliyoruz.

Birleşik Metal İşçileri Sendikası

Genel Yönetim Kurulu

İÇİNDEKİLER

I. DÜNYADA DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

1. **Dünyada DYSY'larının Bölgeler Arası Dağılımı**
2. **Dünyanın En Büyük Ulusötesi Şirketleri**
3. **DYSY Giriş ve Çıkışlarının Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payı**
4. **Ülkelerin Rekabet Güçleri ve Ölçekleri Oranında DYSY'larını Cezbetme Gücü İndeksi**
5. **Ülkelerin Yabancı Yatırım Politikaları**

   5.1 Ulusal Yatırım Politikaları ve Uluslararası Ticaret Anlaşmaları

II. TÜRKİYE'NİN YATIRIM STRATEJİLERİ VE YABANCI SERMAYE

1. **Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları**
2. **1980'den Beri Uygulanan İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi Yatırımları Nasıl Etkiledi**
3. **Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları**

   3.1 Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Bölgelere ve Ülkelere Göre Dağılımı:

   3.2 Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Sektörel Dağılımı

   3.3 Şirket Birleşmeleri ve Satın Almalar ve Yabancı Şirketlerle İşbirliği
4. **Sonuç: Türkiye'nin Yatırım Stratejisi Ne Olmalıdır?**

EKLER

1. TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu,

ENDÜSTRİ BÖLGELERİ HAKKINDA KANUN TASARISININ ELEŞTİRİSİ

2. **Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı Anayasaya Aykırıdır. Prof. Dr. Zafer Üskül**

TABLOLAR

Tablo 1: Seçilmiş DYSY Göstergeleri Ve Uluslararası Üretim, 1982-2000

Tablo 2: 1989-2000 Döneminde DYSY'larının (Giriş-Çıkış) Bölgesel Dağılımı

Tablo 3: Yabancı Varlıklarına Göre Dünyanın En Büyük 25 Ulusötesi Şirketi

Tablo 4: Gelişmekte Olan Ülkelerdeki 10 Ulusötesi Şirketin Yabancı Varlıklara Göre Sıralaması (Milyon Dolar, İstihdam Edilen Kişi Sayısı)

Tablo 5: 1988-1990 Ve 1998-2000 Dönemlerinde Bölgelere Göre DYSY Girişi İndeksi

Tablo 6: Sabit Yatırımların Dağılımı, 1972-1999

Tablo 7: Türkiye'de Yatırım Trendleri

Tablo 8: Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Bölgelere Göre Dağılımı

Tablo 9: Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Ülkelere Göre Dağılımı

Tablo 10: Yabancı Şirketlerle İşbirliği ve Ortaklıklar (Sayı)

GRAFİKLER

Grafik 1: 2000 Yılında DYSY Girişleri

Grafik 2: 2000 Yılında DYSY Çıkışları

Grafik 3: 2000 Yılında Gelişmiş Ülkelere DYSY Girişleri

Grafik 4: 2000 Yılında Geliş Ülkelerden DYSY Çıkışları

Grafik 5: 2000 Yılında Gelişmekte Olan Ülkelere DYSY Girişi

Grafik 6: Ülkelerin Yabancı Sermaye Cezbetme İndeksi

Grafik 7: DYSY Girişleri

Grafik 8: Türkiye'den DYSY Çıkışları

Grafik 9: DYSY Girişlerinin Toplam Sermaye İçindeki Payı

Grafik 10: Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Sektörel Dağılımı

Grafik 11: Metal İşkolunun İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren Yabancı Kuruluşlar İçindeki Payı

Grafik 12: Yerli Şirketlerin Yabancı Şirketlere Satışı ve Yabancıların Yerli Şirketler Tarafından Satın Alınması

GİRİŞ

Dünya ekonomik ve siyasal sisteminin yeniden yapılanmasında reel sosyalizmin çöküşü bir dönüm noktası oluşturmuştur. 90'lı yıllardan itibaren Doğu Avrupa'dan Doğu ve Güney Doğu Asya'ya kadar uzanan bir alan batı sermayesine, batılı ülkelerin siyasal, toplumsal ve ekonomik kurumlarına açılmıştır. Böylece uluslararası şirketler çok kısa bir sürede dünya üzerinde yeni yatırımlar aracılığı ile yayılmalarını hızlandırmaktadır. Dünyanın ekonomik olarak yeniden paylaşılması olarak adlandırılabilecek bu genişleme sürecinde, elbette ABD, Avrupa Birliği ve Asya-Pasifik bölgesi arasındaki siyasal ve stratejik mücadele de yayılmanın gelişimini etkileyen faktörler arasındadır. Bu sürecin hızlanmasında, 1994'de Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması ve ulus devletlerin ekonomilerini korumak için aldıkları önlemlerin ortadan kaldırılması amacıyla, yatırım anlaşmalarının düzenlenmesi önemli bir rol oynamıştır. Gerçi 1980'li yıllar boyunca sermayenin birikim sürecinin tıkanmasından kaynaklanan krizi aşmaya yönelik olarak, dünya genelinde uygulanan liberal politikalar çerçevesinde, ulus devletler nezdinde gümrük duvarları engelinin aşılması için birçok düzenleme yapılmıştı. Ayrıca özellikle yapısal uyum politikası uygulayan ülkelerde özelleştirmeler yolu ile sermayeye yeni kar alanları açılmış ve bu süreç devam etmektedir.

Yatırımların son on yıldır özellikle gelişmekte olan pazarlara doğru da yönelmesine rağmen, dünya üzerindeki dağılımı Kuzey Amerika, Avrupa Birliği ve Japonya'da (TRİAD) yoğunlaşmaya devam etmiştir. Gelişmekte olan ülkelere yapılan yatırımlar ise uzak doğu özellikle Çin ve doğu Avrupa ülkelerine yönelmiştir.

Türkiye ikili yatırım anlaşmaları ile her türlü tavizi vermesine karşılık bu süreçte beklenenin çok altında yabancı yatırım almıştır. Bunun en büyük nedenin başında, Türkiye'nin kalkınma stratejileri açısından yaptığı yanlış seçim yatmaktadır. 24 Ocak Kararları ile ihracata yönelik sanayileşme stratejisi benimsenmiş ve ucuz emek ön plana çıkarılmış, lokomotif sektörler arasında da tekstil ve turizm ilk sırada yer almıştır. Gerçekten de gelişmekte olan ülkeler ya her türlü insan ve işçi hakkı ihlaline müsaade ederek son derece ucuz emek avantajı elde etmiş ya da ucuz işgücü ile birlikte teknoloji yoğun alanlarda ve nitelikli işgücü ile yabancı yatırımları çekmişlerdir. Ancak ülkelerin yabancı yatırımları çekmesinde emeğin ucuzluğu kadar uluslararası şirketlerin yatırım stratejilerinin önemi büyüktür. Bu stratejiler arasında gelişmiş ve büyük pazarlara yakınlık, nitelikli emek ve bölgesel egemenlik faktörü büyük bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla Türkiye, yalnızca rekabet üstünlüğü olduğu alanda, yani niteliksiz ve ucuz emek seçim yaparak, uluslararası şirketlerin taşeronluğu niteliğindeki işlere talip olmakla kalkınma olasılığını yitirmiştir. Türkiye'nin yabancı yatırım çekememe nedeni olarak özellikle sermaye kesimi siyasal istikrarsızlığı gerekçe göstermektedir. Oysa Türkiye istediği kadar işçi haklarını ihlal etsin, çevre kirlenmesini gözardı etsin, istikrarlı bir siyasal yapıya sahip olsun yabancı yatırımları çekemeyebilir.

Yabancı sermaye yatırımlarının artması bir ülkenin kalkınması anlamına gelmemektedir. Örneğin; Türkiye ile karşılaştırıldığında 1999 yılında Arjantin'e 24 kat daha fazla yabancı sermaye girmişti. 2000'de ise yarı yarıya azalmış ise de yine de Türkiye'den 11 kat fazla yatırım yapılmıştır. Aralık 2001 ayında Arjantin'de ekonomik krizin ardı sıra yaşanan sosyal patlama, "yabancı sermaye kalkınmadır" tezini çürütmüştür. Üstelik Arjantin'in milli geliri ise Türkiye'nin iki katından fazladır. Dolayısıyla önemli olan gelirin miktarı değil nasıl paylaşıldığıdır.

Dünyada yatırımların seyrini etkileyen faktörlerin en başında uluslararası şirketlerin kar oranlarını artırma isteği olduğu kadar, stratejik bölgeleri (enerji ve doğal kaynakların kontrol edilmesi gibi) denetim altında tutmak gibi bir amaçta vardır. 11 Eylül 2001 günü Dünya Ticaret Merkezinin ikiz kulelerinin yıkılması ile birlikte yapılan yorumlar, dünyada artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı, bazı dengelerin değişeceği noktasında birleşmektedir. Değişmesi beklenen nedir? Bir terör olayı olarak ilan edilen bir eylem neden dünyadaki tüm dengeleri alt üst etmektedir? Bu soruların yanıtı bizi, aslında "terör" eyleminin dengeleri değiştirmek için bir bahane mi olduğu, sorunun dünyanın en önemli doğal kaynaklarına sahip bir bölgede egemenlik savaşı mı sorusunu sorma noktasına getirmiştir.

Türkiye artık kalkınma stratejilerinin yabancı yatırımcılar tarafından belirlenmesi anlayışını terk etmelidir. Son yirmi yıllık süreçte uygulanan ekonomi politikaları ve yapılan yatırım anlaşmaları ile yabancı yatırımcılara her türlü taviz verilmiştir. Son olarak hazırlanan "Endüstri Bölgeleri Yasa Tasarısı"ndan da anlaşıldığı kadarıyla, Türkiye kalkınma politikaları oluşturmayı düşünmemekte, topraklar, doğal kaynaklar ve tarihi doku, her ne koşulda olursa olsun yabancı sermayenin hizmetine sunulmaktadır. Oysa hiçbir planlamaya dayanmadan rastgele gelecek sermaye yalnızca insan ve işçi hakları ihlali, doğal kaynakların ve çevrenin yok edilmesi, gelir dağılımında bozulmalara yol açacaktır. Türkiye'yi geleceğe taşıyacak slogan "ucuz emek cenneti" olmamalı, bugünden yarına gerçekleştirilmesi pek kolay olmasa da, kalkınma politikalarında öz varlıklarımız seferber edilerek, kalkınma stratejisi oluşturulmalı, rekabet üstünlüğü yaratacağımız alanlar seçilmeli, genç nüfusun eğitim reformu ile birlikte nitelikli hale getirilmesi hedeflenmelidir.

I. DÜNYADA DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

Ekonominin küreselleşmesinin, uluslararası sermayenin 1960'ların sonunda içine girdiği krizi aşmaya, giderek artan rekabet karşısında üstünlük sağlamaya yönelik bir işlevi vardır. Bu süreçte özellikle 1990'lı yıllarda doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY), hem dünya üretiminin bölüşümü, hem de uluslararası sermayenin rekabet gücü sağlaması açısından önemli bir role sahiptir. Yatırımlardaki doğrudan kelimesi, "sermaye ile birlikte değişen ölçüde teknoloji, know-how, işletmecilik bilgisinin de ülkeye geldiğini açıklamaktadır. Böylece, doğrudan yatırımlar, bir yabancı ülkede çıkarılan hisse senedi ve tahvillerin uluslararası sermaye piyasalarından satın alınması yoluyla yapılan 'portföy' yatırımlarından ayrılmaktadır"[1] . Doğrudan yatırım bir ülkede bir firmayı satın almak veya yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesini sağlamak veya varolan bir firmanın sermayesin artırmak yolu ile gerçekleştirilir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatının Dünya Yatırım Raporunda[2] da, doğrudan yatırımların etkileri beş ana grupta incelenmektedir. Birincisi mali kaynakların ve yatırımların arttırılması, ikincisi teknolojik imkanların geliştirilmesi, üçüncüsü ihraç imkanlarının arttırılması, dördüncüsü istihdam yaratma iş gücü becerilerinin geliştirilmesi ve beşincisi ise çevre koruma konusunda doğrudan yabancı yatırımların gittikleri ülkelere pozitif katkılarıdır. Ancak bu yatırımların özellikle gelişmekte olan ülkelere etkileri incelendiğinde, pozitif katkıların yanı sıra negatif katkıların olduğu (çevre kirliliği, işçi hakları ihlali, teknolojinin gelişmesinde negatif etki vd.) görülmektedir. Diğer yandan bu yatırımların bir bölümünün şirket birleşmeleri ve satın almaları yolu ile yapılması, istihdamı artırıcı değil, azaltıcı yönde rol oynamaktadır.

Bu yatırımlar esas olarak çok uluslu şirketler tarafından yapılmaktadır. 1989-1994 arasında dünya genelinde DYSY girişleri 200 milyar 145 milyon dolar iken, 2000 yılına değin 6.4 kat artarak 1 trilyon 270 milyar 764 milyon dolara yükselmiştir.[3] 2000 yılında 60 binden fazla çok uluslu şirket ile bunların 800 bini aşkın üyesi tarafından gerçekleştirilmiştir[4]. Bu bağlamda çokuluslu şirketlerin dünya ekonomisi içinde oynadıkları rolün önemi artmaktadır. Bu şirketlerin etkilerini artırmalarının en önemli nedenlerinden biri, ülkelerin DYSY politikalarının liberalleşmesidir. Özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren Dünya Ticaret Örgütü faaliyetleri çerçevesinde hükümetler ile DTÖ ve ülkeler arası yapılan yaptırım gücü yüksek yatırım anlaşmaları, sermayenin dünya üzerinde kayıtsız şartsız tam egemenliğini sağlamaya yöneliktir.

---

[1] R.Karluk, S.100
[2] A.Arıman, 2001
[3] UNCTAD, Annex table B,1
[4] UNCTAD, S.1

I. Dünyada DYSY'larının Bölgeler Arası Dağılımı

DYSY'larının dünya üzerinde dağılımına bakıldığında, sözkonusu yatırımların %75'inin gelişmiş ülkeler arasında yoğunlaştığı görülmektedir[5]. Sınır ötesi şirket evlilikleri, birleşmeler ve devirlerin de esas olarak TRİAD pazarı olarak ifade edilen Kuzey Amerika, Avrupa Birliği ve Japonya arasında gerçekleşmektedir.

2000 yılında gelişmiş ülkelere olan DYSY'ları %21 oranında artarak ve 1 trilyon ABD dolarına ulaşmıştır.

Tablo 1: Seçilmiş DYSY göstergeleri ve uluslararası üretim,1982-2000

	Cari fiyatlarla (milyar dolar)			Yıllık büyüme oranı (Yüzde)					
	1982	1990	2000	1986-90	1991-95	1996-99	1998	1999	2000
DYSY girişi	57	202	1271	23	20.8	40.8	44.9	55.2	18.2
DYSY çıkışı	37	235	1150	26.2	16.3	37	52.8	41.3	14.3
Şirket birleşmeleri evlilikler	...	151	1144	26.4	23.3	50	74.4	44.1	49.3
Yabancı şirketlerin toplam üretimi	565	1420	3167	16.4	7.2	11.	3.2	27.2	16.5
Yabancı şirketlerin istihdamı (bin)	17454	23721	45587	5.7	5.3	7.8	16.8	5.3	12.7

Kaynak: UNCTAD: Promotingi Linkages, table I.1,p.10

DYSY girişleri gelişmiş ülkelerde 1990-2000 arasında 7.3 kat artmış iken, gelişmekte olan ülkelerde 4 kat artmıştır.

Grafik: 1

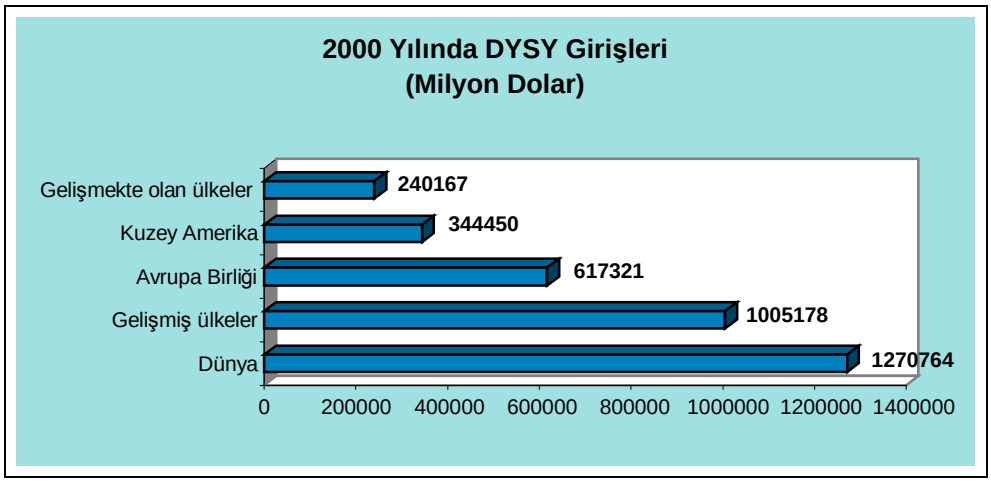

Kaynak: UNCTAD, Annex table B.1

2000 yılında DYSY girişlerinin %79'u gelişmiş ülkelerin kendi aralarında gerçekleşirken, %18.9'u gelişmekte olan ülkelere yönelmiştir (Grafik 1).

[5] age. S.1

Grafik: 2

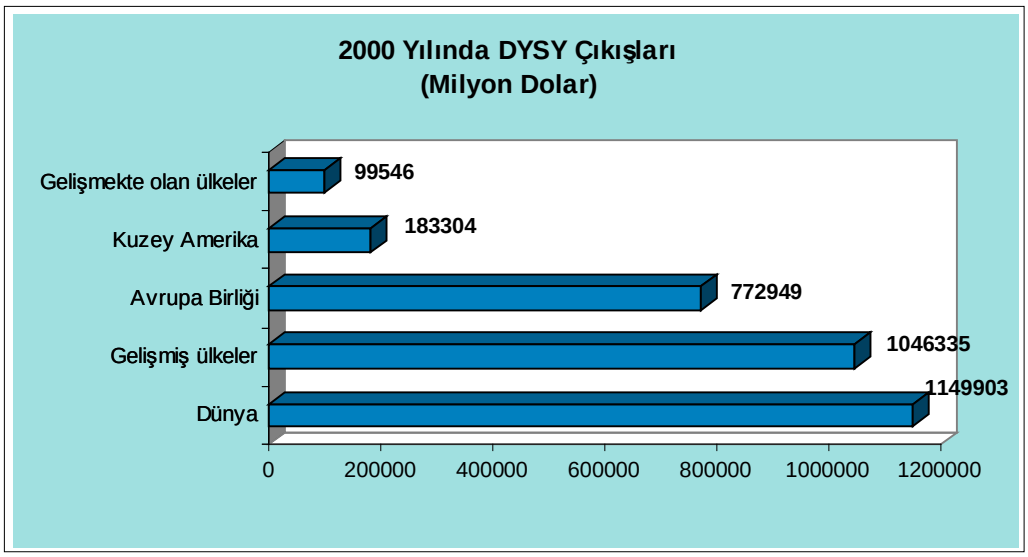

Kaynak: UNCTAD, Annex table B.2

2000 yılında dünya DYSY çıkışlarının da %90.9'u gelişmiş ülkelerin kendi aralarında, %8.7'si ise gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşmiştir.

DYSY giriş ve çıkışlarının esas olarak 1990'lı yılların ikinci yarısında yoğunlaşmıştır (Tablo 1). DYSY girişlerinin 1986-1990 ve 1991-1995 dönemlerinde yaklaşık %20 artış göstermesine karşın, 1996-1999 döneminde ortalama artış oranı %45'e ulaşmıştır. Yıllık artış oranları ise 1998'de %44.9, 1999'da 55.2, 2000'de ise 18.2 düzeyinde gerçekleşmiştir. DYSY çıkışları, şirket birleşmeleri, evlilikler ve devirlerinde de benzer bir gelişme sözkonusudur. Yabancı şirketlerin toplam üretim ve istihdamında ise daha dalgalı büyüme oranları görülmektedir.

Grafik: 3

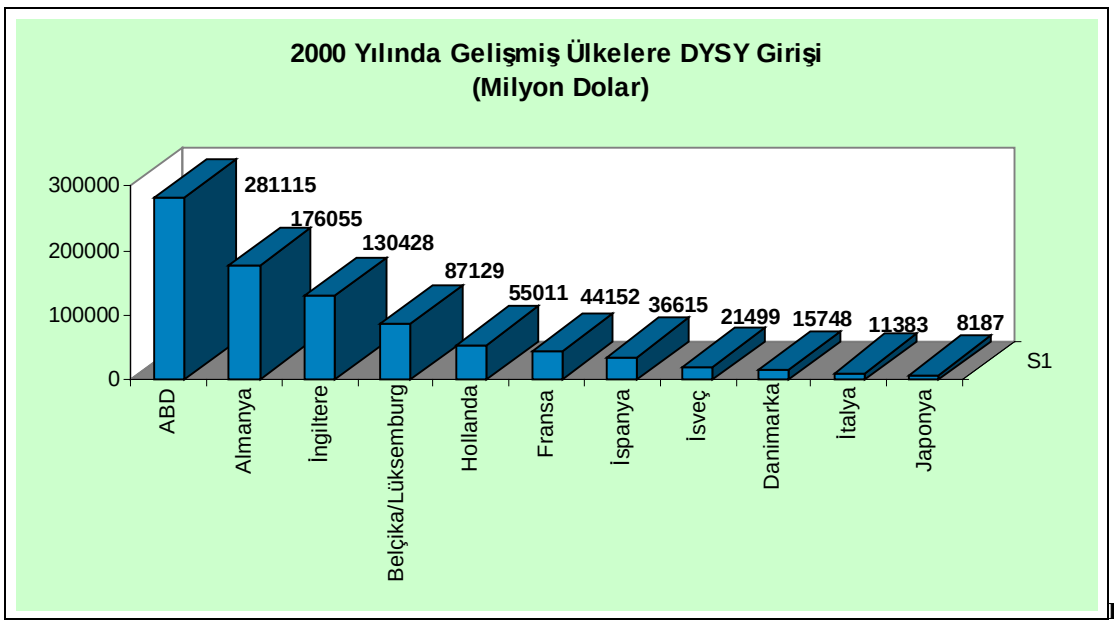

K

aynak: UNCTAD, 2001, Annex table B.1

Gelişmiş dünya içersinde AB, ABD ve Japonya'nın (TRİAD) dünyaya ihraç ettikleri DYSY'da %82, dünyadan kendi ülkelerine akan DYSY'da ise %71 oranlarına ulaşmıştır. TRİAD içinde AB hem önemli

DYSY alıcısı ve hem de önemli DYSY vericisi durumuna geldi. Bölgesel entegrasyondaki gelişme AB'ye olan DYSY akışlarının 617 milyar ABD dolarına yükselmesine yol açtı. ABD ve diğer Batı Avrupa ülkeleri bölge dışındaki ana partnerler olmaya devam etti. MANNESMAN'ın VodafoneAir Touch şirketi tarafından satın alınmasıyla gerçekleşen en büyük sınır ötesi şirket evliliği anlaşması sonucunda Almanya ilk kez Avrupa'daki en büyük DYSY alıcısı konumuna geldi. İngiltere 2000 yılında ikinci kez dünyadaki kaynak ülkelerin en başındaki konumunu korudu. ABD 281milyar dolarlık DYSY girişiyle dünyada DYSY'larından en büyük payı alan ülke olarak kalmaya devam etti. Bununla birlikte ABD'ye yönelen DYSY %2 oranında düşerek 139 milyar dolar düzeyinde gerçekleşti.

Grafik: 4

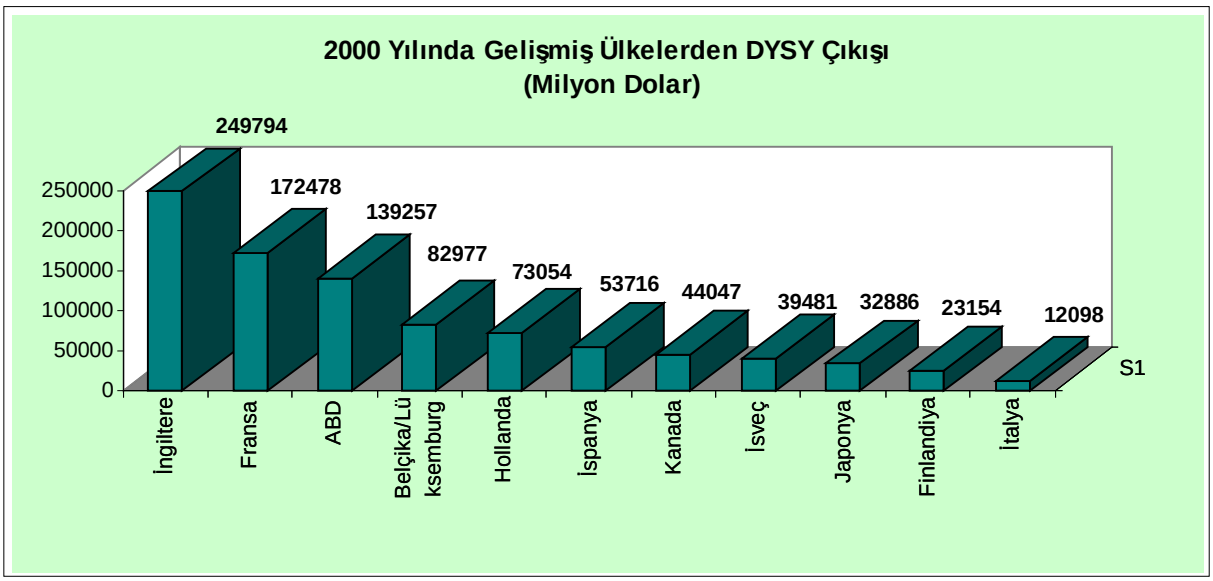

Kaynak: UNCTAD, 2001, Annex table B.2

Latin Amerika ve Karayipler'e yapılan yatırımlar 90'lı yıllarda 3 kat artmasına rağmen 2000 yılında %22 azalarak 86 milyar dolara indi. 90'ların ikinci yarısında Latin Amerika firmaları arasında çok önemli ölçekteki 3 büyük şirket evliliği bölgeye giren DYSY'ını büyük ölçüde etkiledi. Bölgede özelleştirmeler 2000 yılında yavaşladı, ancak DYSY için oldukça önemli bir faktör olmaya devam etmektedir. Güney Amerika'ya DYSY girişleri sektörler bazında ele alındığında hizmetler sektörü ile doğal kaynakların öncelikli alanlar olduğu görülmektedir. Diğer yandan Meksika'da ise DYSY girişlerinin en önemli bölümü imalat sanayi ve bankacılık sektörlerine yönelmektedir.

Tablo 2: 1989-2000 Döneminde DYSY'larının (Giriş-Çıkış) Bölgesel Dağılımı (Milyar Dolar)

Bölgeler/ülkeler	DYSY Girişi							DYSY Çıkışı						
	89-94	1995	1996	1997	1998	1999	2000	89-94	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Gelişmiş ülkeler	137.1	203.5	219.7	271.4	483.2	829.8	1005.2	203.2	305.8	332.9	396.9	672	945.7	1046.3
Batı Avrupa	79.8	117.2	114.9	137.5	273.4	485.3	633.2	114.2	173.6	204.3	242.4	475.2	761.1	820.3
AB	76.6	113.5	109.6	127.6	261.1	467.2	617.3	105.2	159	183.2	220.4	454.3	720.1	772.9
Diğer Batı Avrupa	3.1	3.7	5.2	9.9	12.3	18.2	15.8	9	14.6	21.1	22	21	41	47.4
Japonya	1	-	0.2	3.2	3.3	12.7	8.2	29.6	22.5	23.4	26.1	24.2	22.7	32.9
ABD	42.5	58.8	84.5	103.4	174.4	295	281	49	92.1	84.4	95.8	131	142.6	139.3
Gelişmekte olan ülkeler	59.6	113.3	152.5	187.4	188.4	222	240	24.9	49	57.6	65.7	37.7	58	99.5
Afrika	4	4.7	5.6	7.2	7.7	9	8.2	0.9	0.5	0	1.7	0.9	0.6	0.7
L. Amerika Karayipler	17.5	32.3	51.3	71.2	83.2	110.9	86.2	3.7	7.3	5.5	14.4	8	21.8	13.4
Asya ve Pasifik	37.9	75.9	94.5	107.3	95.9	100	143.8	20.3	41.1	51.9	49.4	28.7	35.5	85.3
Asya	37.7	75.3	94.4	107.2	95.6	99.7	143.5	20.3	41.1	51.9	49.4	28.6	35.4	85.2
Batı Asya	2.2	-	2..9	5..5	6.6	0.9	3.4	0..3	-1	2..3	-0.3	-1.7	0.7	1..3
Orta Asya	0.4	1.7	2.1	3.2	3	2.6	2.7	-	0.3	0	0.2	0.3	0.3	0.3
G. Doğu ve G. Batı Asya	35.1	73.6	89.4	98.5	86	96.2	137.3	20	41.8	49.7	49.5	30	34.4	83.6
Güney Asya	0.8	2.9	3.7	4.9	3.5	3.1	3	-	0.1	0.3	0.1	0.1	0.1	0.3
Pasifik	0.2	0.6	0.2	0.1	0.3	0.3	0.3	-	-	-	-	0.1	0.1	0
Gelişmekte olan Avrupa	0.2	0.5	1.1	1.7	1.6	2.7	2	-	-	0.1	0.2	0.1	0.1	0.1
Orta ve Doğu Avrupa	3.4	14.3	12.7	19.2	21	23.2	25.4	0.1	0.5	1	3.4	2.1	2.1	4
Dünya	200.1	331.1	384.9	477.9	692.5	1075	1270.8	228.3	355.3	391.6	466	711.9	1005.8	1149.9

Kaynak: UNCTAD, Promoting Linkages, annex tables B.1 and B.2, pp.291 to 296

Grafik: 5

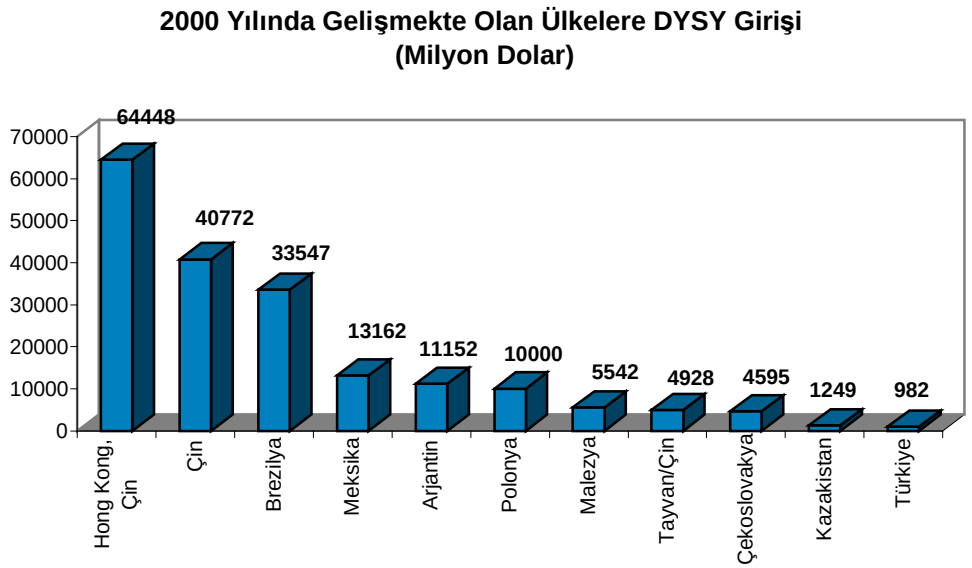

Kaynak: UNCTAD, 2001, Annex table B.1

Asya'daki gelişmekte olan ülkelerdeki DYSY girişleri 2000 yılında 143 milyar dolar gibi rekor bir düzeye ulaştı. Bu rekorda en büyük pay Doğu Asya ve Hong Kong (Çin) oldu. Doğu Asya ve Çin 64 milyar dolarla Asya'daki en fazla DYSY kabul eden bölge konumuna geldi. Bu gelişmenin en büyük nedeni, Çin'in yakın dönemdeki ekonomik çöküşten çıkarak toparlanma dönemine girmesi, ikinci olarak ulusötesi şirketlerin ülkenin Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) tam üyeliğinin hemen sonrasında Çin'e

yatırım yapma planları, üçüncü olarak da ülkeye DYSY girişinin neredeyse 1/3'nü kapsayan telekomünikasyon sektöründeki büyük bir sınır ötesi şirket evliliğinin etkileridir. 2000 yılında Çin'e DYSY akışı 41 milyar dolara ulaştı ve çok uluslu şirketler çok önemli bir yer edindi. Öyle ki, ülkenin 2000 yılı toplam kurumlar vergisi gelirlerinde ÇUŞ'ların payı %18'e yükseldi. Aynı yıl Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelere yönelen yatırımlardan aldığı pay ise yalnızca %0.4'dür.

2000 ve 1985 yıllarındaki dünya DYSY giriş ve çıkış haritalarının karşılaştırılması, DYSY'larının pek çok ülkede geçmişe oranla büyük artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. 24'ü gelişmekte olan ülke olmak üzere 50'yi aşkın ülkeye 10 milyar doların üzerinde DYSY girişi olmuştur. Bu rakam 80'li yıllarda 7'si gelişmekte olan ülke olmak üzere yalnızca 17 ülke ile sınırlıydı. DYSY çıkışlarının tablosu da buna benzer bir gelişme sergilemektedir. 10 milyar dolardan fazla DYSY çıkışı bulunan ülke sayısı 15 yıl önce yalnızca 10 iken bugün, 12 tanesi gelişmekte olan ülkelerden olmak üzere 33'e yükselmiş durumda. DYSY'larının ulaştığı boyuta rağmen dünya üzerindeki dağılımı son derece dengesizdir. Dünyanın en büyük DYSY alıcısı konumundaki 30 ülkenin dünya DYSY girişlerinden aldığı pay %95'dir. Aynı 30 ülke DYSY çıkışlarının da %99'una sahip ve bunlar temelde sanayileşmiş ekonomilerdir.

2. Dünyanın En Büyük Ulusötesi Şirketleri

Finansal sektörler dışında dünyanın en büyük 100 ulusötesi şirketinin genel merkezleri TRİAD ülkelerde yer almaktadır. Bu şirketlerin yarıdan fazla elektrik-elektronik ekipman, motorlu araç, petrol üretimi ve dağıtım endüstrilerinde faaliyet gösteriyor. Bu ÇUŞ'lar uluslararası üretimde de önemli paya sahiptir. Örneğin 1999'da dünyanın 60 binden fazla ÇUŞ'unun yabancı varlıklar, satışlar ve istihdam artışı toplamlarının sırasıyla %12, %16 ve %15'ini bu şirketler oluşturmaktadır. General Elektrik 2000'de de dünyanın en büyük ulus ötesi şirketi olma konumunu sürdürdü (Tablo 3). Tablo 3: Yabancı Varlıklarına Göre Dünyanın En Büyük 25 Ulusötesi Şirketi (Milyar Dolar ve İstihdam Edilen Kişi)

1999		1998					Varlıklar		Satışlar		İstihdam		
Yab varlık	TNI	yab varlık	TNI	işbirliği	ülke	sanayi	yabancı	toplam	yabancı	toplam	yabancı	toplam	%
1	75	1	75	General Electrik	ABD	Elektronik	141.1	405.2	32.7	111.6	143000	310000	36.7
2	22	5	19	ExxonMobil Corp.	ABD	Petrol	99.4	144.5	115.5	160.9	68000	107000	68
3	43	3	45	Royal Dutch/Shell Group	Hollanda/ İngiltere	Petrol	68.7	113.9	53.5	105.4	57367	99310	56.3
4	83	2	85	General Motors	ABD	Motor	68.5	274.4	46.5	176.6	162300	398000	30.7
5	77	4	76	Ford Motor Company	ABD	Motor	.....	273.4	50.1	162.6	191486	364550	36.1
6	82	6	60	Toyoto Motor Company	Japonya	Motor	56.3	154.9	60	119.7	13500	214631	30.9
7	51	9	59	DaimlerChrysler AG	Almanya	Motor	55.7	175.9	122.4	151	225705	466938	53.7
8	21	32	27	Total Fina SA	Fransa	Petrol	.....	77.6	31.6	39.6	50598	74437	70.3
9	50	7	54	IBM	ABD	Kompütür	44.7	87.5	50.4	87.6	161612	307401	53.7
10	18	8	21	BP	İngiltere	Petrol	39.3	52.6	57.7	83.5	62150	80400	73.7
11	2	10	3	Nestle S.A	İsviçre	Gıda	33.1	36.8	45.9	46.7	224554	230929	95.2
12	45	11	51	Volkswagen Group	Almanya	Motor	...	64.3	47.8	70.6	147959	306275	55.7
13	11	-	-	Nippon Mitsubishi Oil	Japonya	Petrol	31.5	35.5	28.4	33.9	11900	15964	82.4
14	41	19	52	Siemens AG	Almanya	Elektronik	...	76.6	53.2	72.2	251000	443000	56.8
15	90	14	73	Wal-Mart Stores	ABD	Satış	30.2	50	19.4	137.6	...	1140000	25.8
16	55	-	-	Repsol SA	İspanya	Petrol	29.6	42.1	9.1	26.3	....	29262	51.6
17	13	17	17	Diageo Pic	İngiltere	Meşrubat	28	40.4	16.4	19	59852	72479	79.4
18	59	87	84	Mannesmann AG	Almanya	T.komünik asyon	...	57.7	11.8	21.8	58694	130860	48.9
19	58	13	63	Suez Lyonnaise des Eaux	Fransa		...	71.6	9.7	23.5	150000	220000	49.1
20	32	23	40	BMW AG	Almanya	Motor	27.1	39.2	26.8	36.7	46104	114952	60.9
21	3	15	8	ABB	İsviçre	Elektrik/	27	30.6	23.8	24.4	155427	161430	94.1
22	42	20	41	Sony Corporation	Japonya	Elektronik	...	64.2	43.1	63.1	115717	189700	56.7
23	9	34	1	Seagram Company	Kanada	Meşrubat	25.6	35	12.3	11.8	...	...	88.6
24	8	12	7	Unilever	İngiltere/ Hollanda	Gıda/meşrubat	25.3	28	38.4	44	222614	246033	89.3
25	49	-	-	Aventis	Fransa	Kozmetik/ kim.	...	39	4.7	19.2	...	92446	54

Kaynak: UNCTAD/ Erasmus University database
Not: Yalnız Finans sektörünün dışındaki ulusötesi şirketler

2000'lerde artık dünyanın en büyük 100 ulus ötesi şirketi içinde gelişmekte olan ülkelerden de 3 şirkette yer aldı. Dolayısıyla şirketlerin ulusötesileşmesinde giderek hızlanan süreç yalnızca gelişmiş ülkelerde yaşanan bir olgu olmaktan çıktı ve bu kervana artık gelişmekte olan ülkeler de katıldı. Gelişmekte olan ülkelerdeki en büyük 50 ulus ötesi şirketin merkezleri Asya, Latin Amerika ve Güney Afrika'daki yeni yeni endüstrileşmeye başlayan 13 ülkeye aittir. Bu şirketler inşaat, yiyecek, içecek sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Orta ve Doğu Avrupa'daki en büyük ulusötesi şirket yaklaşık 9 ev sahibi ülkenin şirketleridir. Bu ulusötesi şirketler ulaşım, madencilik, akaryakıt, kimya ve ilaç sanayilerinde faaliyet göstermektedir. Ulusötesi şirketlerin bu 3 grubu için oluşturulan uluslararasılaşma farklı modeller göstermektedir. Ulusötesileşme düzeyi hem en büyük 50, hem de en büyük 25 şirket için sırasıyla 98'de %37'den, 99'da %39'a ve %26'dan %32'ye artış gösterdi (Tablo 4).

Dünyada mevcut yatırımların dörtte üçünün şirket birleşmelerinden oluştuğu, 1994 yılında %10 olan birleşme ve devir oranının 2000 yılında %60'a yükseldiği ifade edilmektedir[6]. Ayrıca, AB kapsamında yaşanan birleşmelerde işçi haklarının neredeyse yok sayıldığı ve her birleşme ve devir sonrasında binlerce kişinin işsiz kalmasına seyirci kalındığı belirtilmektedir. Şirket birleşmeleri ve devirleri AB ülkelerinde taşeronlaşmayı ve standart dışı çalışma eğilimini artırmaktadır. Avrupa sendikaları bu durumu önleyebilmek için birleşme ve devirlerden önce işçilerin bilgilendirilmesi talebinde bulunmaktadır. Ancak sözkonusu şirketlerin borsalarla ilişkileri nedeniyle şirketlerin ticari sırlarının gizli tutulması gerektiği ve Sermaye Piyasası Yasaları da buna engel olarak gösterilmektedir.

Tablo 4: Gelişmekte Olan Ülkelerdeki 10 Ulusötesi Şirketin Yabancı Varlıklara Göre Sıralaması (Milyon Dolar, İstihdam Edilen Kişi Sayısı)

	varlıklar				**satışlar**		**istihdam**				
	TNI	İşbirliği	Ekonomi	Sanayi	yabancı	Toplam	yabancı	toplam	yabancı	toplam	%
1	24	Hutchison Whampoa Limited	Hong Kong Çin	Muhtelif	...	48532	2107	7132	...	42510	38.5
2	30	Petroleos De Venezuela	Venezuela	Petrol	8009	47250	13332	32600	15000	47760	29.8
3	10	Cemex S.A (Cementos Mexicanos)	Meksika	İnşaat	6973	11896	2504	4841	...	20902	54.6
4	39	Petronas-Petroliam Nasional Berhard	Malezya	Petrol	...	31992	...	15957	...	18578	19.8
5	34	Samsung Corporation	Kore Cum.	Muhtelif/tic	5127	21581	6339	37180	1911	4600	27.4
6	13	Daewooo Corparation	Kore Cum.	Muhtelif/tic	...	16460	...	18618	...	12021	49.4
7	22	Lg Electronics Lg	Kore Cum.	Elektro/elekt arç	4215	17273	6383	15590	27000	50000	39.8
8	45	Sunkyong Group	Kore Cum.	Enerji/tic/kimya	4214	34542	10762	43457	2273	26296	15.2
9	43	New World Development Co, Ltd.	Hong Kong, Çin	İnşaat	4097	14789	368	2259	788	22945	15.8
10	42	Samsung Elekctronics Co, Ltd.	Kore Cum.	Elektro/elekt.arç	3907	25487	5214	28024	6039	39350	16.4

Kaynak: UNCTAD: Promoting Linakages, table III,1, p.90

3. DYSY Giriş ve Çıkışlarının Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payı

Yatırımların artışına paralel olarak özellikle 1995 sonrasında DYSY'larının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki payı çok büyük oranda yükselmiştir. 1980 yılında dünya milli hasılası içinde DYSY'larının payı yalnızca %6 iken, 2000 yılında bu oran %17.3'e yükselmiştir. Bununla birlikte ülkelerin nüfusları ve ekonomik büyükleri bu payın dağılımında farklılıklara neden olmaktadır. Örneğin ABD dünyanın en fazla yatırım alan ülkesi olmasına karşılık, DYSY girişlerinin GSYH içindeki payı %11.1 iken, yine önemli bir yatırım merkezi olan Belçika/Lüksemburg'da bu oran 108.3'dür. Bununla birlikte bu oranın AB ortalaması %22.2, gelişmiş ülkeler ortalaması ise %14.5'dur. Gelişmekte olan ülkelerde ise yabancı yatırımların GSYİH içindeki payı %28 iken az gelişmiş bazı ülkelerde bu oran 2000'lerin üzerine çıkmaktadır. Bu durum da hiç sanayileşmemiş ve milli gelirleri çok düşük olan az gelişmiş ülkelere büyük bir tek yatırımın yapılması bile milli gelirin çok üzerinde bir değer yaratmakta olduğunu göstermektedir. Türkiye'de DYSY'larının GSYİH içindeki payına baktığımızda ise ülkemizde 1980'de %0.2 yani, gözardı edilebilecek düzeyde küçük bir oran iken 1995'de %3'e 1999'da ise %4.4'e yükseldiği görülmektedir. Ancak ülkemizde 1995 sonrasında bu oranın yükselmesinin en önemli nedenlerinden biri yatırımların artmasından değil, milli gelirimizin büyümemesinden kaynaklandığı bilinmektedir.

[6] Avrupa Metal İşçileri Federasyonunun 21-22 Kasım 2001,'de Brüksel'de düzenlediği "Endüstriyel Politika Konferansı:Şirket Birleşmeleri ve Devirler" konulu toplantı tutanaklarından.

4. Ülkelerin Rekabet Güçleri ve Ölçekleri Oranında DYSY'larını Cezbetme Gücü İndeksi

Ülkelerin rekabet güçleri ve ekonomik ölçekleri dikkate alınarak DYSY'larını cezbetme gücü indeksi 1'den küçük olan ülkeler cazibesi olmayan ülkeler, 1'e eşit olan ülkeler cazibesi değişmeyen ve 1'den büyük olanlar ise DYSY'ları açısından cazip ülkeler grubuna girmektedir.[7]

Grafik: 6

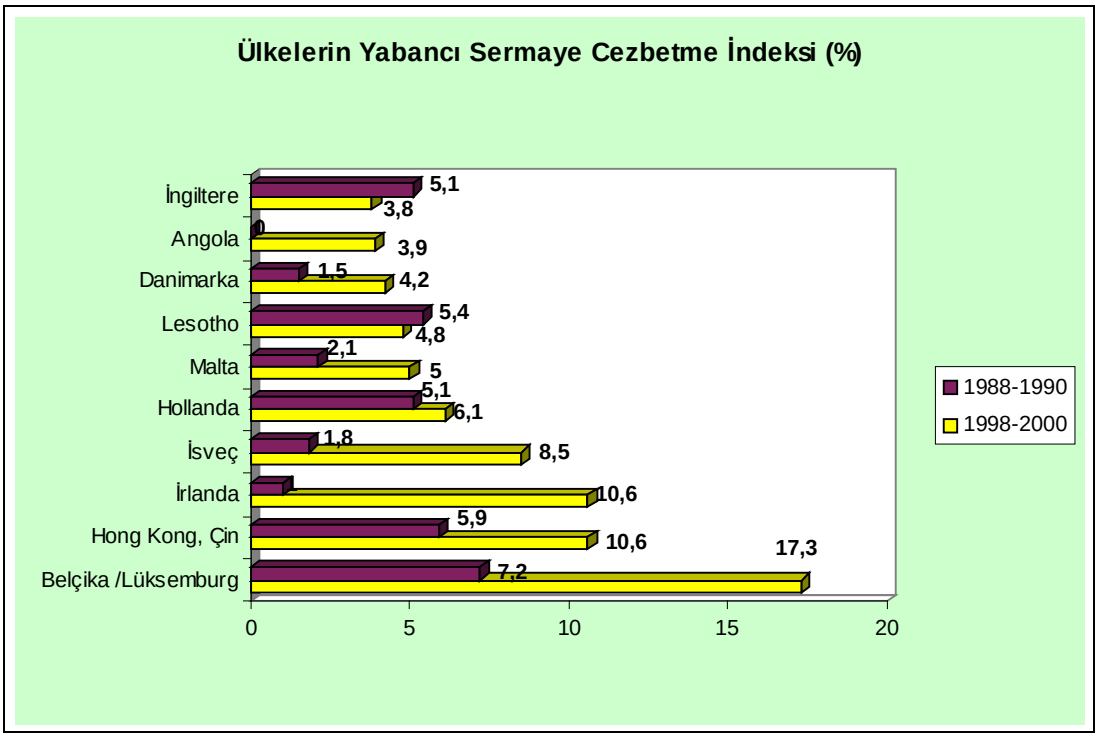

Kaynak: UNCTAD, 2001, Annex table A.10

1988-1990 dönemindeki 112 ülkeyle, 1998-2000 dönemindeki 137 ülkenin sıralaması indeks değerlerinde büyük bir farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır. 1998-2000 döneminde öncü ekonomiler konumundaki Belçika ve Luxemburg için indeks değeri 17.8 iken, Türkiye için 0.1, Yemen için –0.8'dir. İndeks sıralamalarının kendi içinde de zaman içersinde değişiklikler gözlemlenmektedir. Örneğin Singapur 1980'lerin sonunda birinciliğini kaybetti ve 10 yıllık bir sürenin bitiminde 13. lüğe kadar gerilemiştir. Singapur'un indeks değerindeki bu gerilemenin temel sebebi ülkeye giren yabancı sermayedeki artış oranının, ülkenin milli gelirinden ve toplam ihracatından daha yavaş bir artış seyri içinde olmasıdır. İsveç'in pozisyonunda da dikkate değer bir değişme yaşandı, bu da ülkenin yabancı doğrudan yatırımlara bakışının yumuşaması sayesindedir. İrlanda indeks değeri 1988-1990 döneminde 1 iken, 1998-2000'de bu oranı 8.9'a yükseltti. İrlanda'nın Avrupa Birliği'nin ekonomik performans kıstaslarını hiçe sayarak çok hızlı bir büyüme sürecine girmesi, yabancı yatırımların da bu ülkeye yönelmesine neden olmaktadır.[8]

1998-2000 döneminde DYSY indeks değeri 1'e eşit olan, başka bir deyişle cazibesi değişmeyen 5 ülke vardır : Costa-Rica, El Salvador, Macaristan, Malezya ve Slovakya. DYSY indeks değeri 1'in üzerinde olan ülke sayısı 53, 1'in altında olan ülke sayısı ise 79'dur. DYSY girişi açısından cazibesi azalan ülkeler içinde gelişmiş ekonomiler ile yeni gelişmekte olan piyasaların da olması dikkat çekicidir bunlar; Japonya, İtalya ve Yunanistan ile G.Kore, Taiwan, Çin ve Türkiye, petrol ihraç eden ülkelerden ise S. Arabistan'dır.

[7] a.g.e S, 11

[8] Avrupa Birliğinde Maastricht Anlaşması uyarınca AB ölçeğinde belirlenen ekonomik kriterler İrlanda Hükümeti tarafından dikkate alınmamaktadır. Bu durum diğer AB ülkeleri arasında tepkiye yol açmaktadır.

Tablo 5: 1988-1990 Ve 1998-2000 Dönemlerinde Bölgelere Göre DYSY Girişi İndeksi:

Bölgeler	DYSY'lannın GSYH içindeki payı	DYSY'lannın istihdam içindeki payı	DYSY'lannın ihracatıçindeki payı	DYSY girişi indeksi	DYSY'lannın GSYH içindeki payı	DYSY'lannın istihdam içindeki payı	DYSY'lannın ihracatıçindeki payı	DYSY girişi indeksi
Dünya	1.0	1.0	1.0	10	1.0	1.0	1.0	1.0
Gelişmiş ekonomiler	1.0	4.0	1.1	2.0	1.0	4.4	1.1	2..2
Batı Avrupa	1.3	4.9	0.9	2.4	1.6	6.3	1.1	3.0
Avrupa Birliği	1.3	4.8	1.0	2.4	1.6	6.4	1.1	3.0
Diğer Batı Avrupa	1.1	5.7	0.6	2.5	1.1	5.5	0.6	2.4
Kuzey Amerika	1.1	4.7	2.0	2.6	0.9	4.4	1.6	2.3
Diğer gelişmiş ekonomiler	0.3	1.1	0.5	0.6	0.1	0.5	0.2	0.3
Gelişmekte olan ekonomiler	1.0	0.2	0.7	0.6	1.0	0.3	0.7	0.7
Afrika	1.0	0.2	0.7	0.6	0.7	0.1	0.6	0.4
Kuzey Afrika	0.8	0.4	0.7	0.6	0.4	0.2	0.4	0.3
Diğer Afrika	1.2	0.2	0.8	0.7	1.0	0.1	0.7	0.6
Latin Amerika ve Karayipler	0.8	0.6	1.0	0.8	1.1	1.0	1.6	1.2
Güney Amerika	0.7	0.5	1.0	0.7	1.2	1.1	2.6	1.6
Diğer L.Amerika ve Karayipler	1.2	0.8	1.1	1.0	0.9	0.7	0.6	0.7
Asya-Pasifik	1.1	0.2	0.6	0.6	0.9	0.2	0.6	0.6
Asya	1.1	0.2	0.6	0.6	0.9	0.2	0.6	0.6
Batı Asya	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.1	0.2
Orta Asya	...	...	...	...	1.7	0.3	1.3	1.1
G.Batı ve Güney Batı Asya	1.3	0.2	0.7	0.7	1.1	0.2	0.6	0.6
Güney Asya	0.1	-	0.3	0.1	0.2	-	0.3	0.2
Pasifik	4.5	1.6	1.9	2.7	1.2	0.3	0.5	0.7
Gelişmekte olan Avrupa	2.2	3.4	0.5	2.1	1.2	1.5	0.6	1.1
Orta ve Batı Avrupa	0.2	0.1	0.2	0.1	0.9	0.4	0.6	0.6

Kaynak: UNCTAD: Promoting Linkages, table 1.5, p 43

Her iki dönemde de, gelişmekte olan ülkeler ile geçiş ekonomilerindeki indeks değerleri ortalamanın altında seyrederken; bu oran gelişmiş ülkeler için dünya ortalamasının yaklaşık iki katına eşit düzeydedir (Tablo 5). Üç ülke grubu arasındaki farklılıklar temel olarak istihdam çeşitliliğinin etkilerini yansıtmaktadır: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke gruplarına, kabaca GSYİH'larına orantılı bir düzeyde DYSY girişi yapılmakta, ancak gelişmiş ülkelerin dünya toplam DYSY'sından aldığı pay bu ülkelerin dünya toplam istihdamı içindeki paylarından çok daha büyük olurken; gelişmekte olan ülkeler ile geçiş ekonomilerinin dünya toplam DYSY'sı içindeki payı çok daha alt düzeylerde olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler içersinde G. Amerika ile Orta Asya için DYSY giriş indeksi değerleri 1998-2000 döneminde bu grup ortalamasının üzerine çıkmıştır. Diğer bölgelerde ise 1'in altına düşmüştür. 1998 öncesinde ise tüm gelişmekte olan ülkelerin indeks değerleri 1'in altındaydı. Güney Asya, Batı Asya ve Kuzey Afrika'da indeks değerleri en alt düzeyde gerçekleşmiştir: bu gelişmenin temel dinamikleri ekonomik olmaktan çok politik faktörler olabilir. Güney Sahra Afrikası ülkelerine, bu ülkelerin GSYİH'larının dünya GSYİH'sı içindeki paylarına paralel düzeyde bir DYSY girişi olmuştur. Ancak bu artışın söz konusu ülkelerin dünya toplam istihdamındaki payı ile ilişkisi hemen hemen yok denecek düzeydedir. En az gelişmiş ülkeler (LDCs) indeks değerleri iki dönem arasında ikiye katlamış, bu artışın temel sebepleri de DYSY'nin ihracata ve GSYİH'ya oranlarındaki artış olmuştur. Gerçekte ikinci dönemde Afrika'daki en az gelişmiş ülkeler için olan indeks değerleri 1'in üzerine çıkmış; şimdilerde ise iki katına yükselerek tüm güney Sahra ülkeleri düzeyine yükselmiştir. Diğer bölgelerin en az gelişmiş ekonomileri için olan indeks değerleri ise 10 yıldan beridir 1'in altında seyretmektedir.

DYSY giriş indeksinin en üst sıralarında bulunan ülkelerden çoğu güçlü ekonomilerdir. Bu ülkelerin ekonomik güçlerini arttırmada başvurdukları politikaların başında, ülkelerine DYSY girişini normal oranların üzerinde arttırmaya dönük politikalar gelmektedir. Buna karşın, sıralamanın üst katmanlarında ekonomileri zayıf, fakat güçlü doğal kaynaklara sahip olan bir kaç ülke de bulunmaktadır. Sıralamanın en altındaki ülkeler zayıf ekonomiler olup; bu ülkelere DYSY girişini düşük düzeyde tutan diğer ekonomik faktör ve politikaların etkisi altındadırlar. Aşağı sıralarda Japonya, G.Kore gibi güçlü ekonomiye sahip olduğu halde yabancı doğrudan yatırımcıları cezbetme konusunda zayıf performans gösteren ülkeler de bulunmaktadır.

5. Ülkelerin Yabancı Yatırım Politikaları

Yabancı yatırımcıların hangi ülkeye yatırım yapacakları konusunda en önemli kriterlerden biri, ülkelerin yabancı yatırım politikalarıdır. Çünkü ticaret ve yatırım alanlarındaki liberalizasyon ulus ötesi şirketlere daha fazla araştırma yapma ve daha rekabetçi bölgeleri belirleme şansı vermektedir.

Ülkelerin teknik gelişme düzeyleri de DYSY yönelim tercihlerinde önemli bir role sahiptir. Çünkü ulusötesi şirketlerin rekabetçi konumlarını sürdürebilmeleri için sürekli olarak yeni buluşlar, keşifler, yenilikler üretmesi gerekmektedir. Bu yenilikler, AR-GE faaliyetlerinin de gelişmesiyle birlikte ticaret ve üretimin yapısında da değişimlere yol açmaktadır. Ürünlerdeki artan teknoloji yoğunluğu, DYSY'larının birincil ve basit, teknoloji gerektirmeyen faaliyetlerinin azalmasına ve nitelik yoğun faaliyetlerin artmasına yol açmaktadır. Yeni bilgi ve telekomünikasyon teknolojileri rekabeti yoğunlaştırmakta ve şirketlere, tüm dünyaya dağılmış faaliyetlerinde daha etkin çalışma imkanı sunmaktadır. Bu olgu, gelişmekte olan ülkenin teknolojik gelişimini geciktiren ve aynı zamanda teknolojik alanda varolan istihdamın gerilemesine neden olacaktır. Teknolojik yetersizlikleri dolayısıyla geçmişte ileri iletişim teknolojilerinin kullanılamadığı gelişmekte olan ülkelerde artık belli faaliyetler bu yeni teknolojiler de kullanılmak suretiyle dışarıdan ve çok uzun mesafelerden yürütülebilir hale gelmektedir.

Son 10 yıl boyunca ulusötesi şirketlerin yararı doğrultusunda, yatırım rejimlerinde liberalleşme yönünde değişikler uygulamaya başlayan ülke sayısı 1991 yılında 35 iken, 2000 yılında 69'a yükselmiştir[9]. Bu yolda belli adımlar atmış fakat değişiklik süreçlerini henüz tamamlamamış ülkelerin sayısı ise 1991 yılında 82 iken, 2000 yılında 150'ye yükselmiştir. Bu ülkeler içinde ise 1991 yılında DYSY lehinde olanlar 80, aleyhinde olanlar 2 iken; 2000 yılında DYSY lehinde olanlar 147, aleyhinde olanlar ise 3 olarak değişmiştir. DYSY akımlarının gidecekleri bölgelerde esas alınan kriterlerin başında pazar büyüklükleri, doğal kaynaklara yakın olması, orta-nitelikteki fakat ucuz işgücünün yoğun olarak bulunması gelmektedir. Ticaret önündeki engeller azaldıkça, bölgesel bağlar ekonomik açıdan karşılıklı bağımlılık açısından güçlenmiş ve pek çok ulusal piyasa neredeyse ortadan kalkmıştır. Ancak ülkelerin ekonomik güç ve ölçekleri büyük farklılık arz ettiği için, burada kullanılan "karşılıklılık" kavramı gerçekte küçük olan ekonominin büyük olan ekonomiyi kontrolü -denetimi altına girmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca ucuz emeğin DYSY hareketleri için oynadığı rol pek değişmemiştir.

5.1 Ulusal Yatırım Politikaları ve Uluslararası Ticaret Anlaşmaları

Ülkelerin yabancı doğrudan yatırımları çekmek amacıyla 1950'lerden beri uyguladıkları ve birinci ve ikinci dalga yatırım yanlısı anlayışı olarak adlandırılan politikaların, bugün çok ötesine geçilmiştir.

* Birinci dalga yatırım cezbetme politikaları uygulanırken az veya çok hemen hemen bütün ülkeler yabancı yatırımcıya davranış ilkelerini yumuşatmış, yabancı yatırımcıların doğal kaynaklardan yerli yatırımcıyla eşit oranda yararlanmasına olanak tanımış ve böylece DYSY'larının ülkelere girişi kolaylaştırılmıştır. Bu anlayış 1980'lere değin sürmüştür

1948 yılında yürürlüğe giren "Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması" GATT, 50 yıl boyunca dünya ticaretini düzenleyen en önemli anlaşma oldu.[10] GATT'ın yürürlükte olduğu yıllar boyunca dünya ticareti üzerinde hissedilir bir etkisi oldu. Gelişmiş ülkelerin sanayii ürünleri için uyguladıkları gümrük vergileri %40'lardan, 1997 yılı itibarıyla %4'lere kadar indirildi, miktarsal kısıtlamaların (kota uygulamaları) hepsi kaldırıldı. Bu, dünya ticaretine bir ivme kazandırdı ve sanayii ürünlerinin üretiminde ilk etapta oldukça hızlı bir yükseliş gerçekleşti. Dünya ticareti 1950'den bu yana tam 14 kat arttı. Ancak, sanayi üretimindeki bu artışı yalnızca GATT hükümlerine bağlamak, savaşın yok ettiklerinin yeniden inşa edilmesi gereğinin ve bu gereğin ekonomik sistemde yarattığı motor gücü ile uzun yıllar gündemde kalan sosyal devlet anlayışının gözden kaçmasına yol açacaktır.

GATT'ın yürürlüğe girdiği yıllardan itibaren temel hedef ticari liberalizasyonun sağlanması idi. Bunun için iki temel yöntem kullanıldı. Bunlardan ilki, GATT içersinde yer alan, "en çok kayırılan ülke" ya da "ulusal muamele" v.b olarak adlandırılan hükümlerdi. Örneğin, en çok kayırılan ülke hükmüne göre,

[9] UNCTAD: Promoting Linkages, S,10
[10] G.Yılmaz, 10, 2001

GATT anlaşmasına taraf bütün ülkelere ithalatta eşit muamele uygulanacak, bu ülkeler aynı oranda gümrük vergisi ödeyeceklerdi. Ulusal muamele hükmüne göre ise, anlaşmaya taraf ülkeler ithal ettikleri ürünlerin gümrük vergisi ödendikten ve ürün, ülke içinde mal-dönüşümüne girdikten sonra ulusal ölçekte üretilen ürünlerden daha farklı bir muamele uygulayamayacaklardı. İkinci temel yöntem ise, çok taraflı ticaret müzakerelerinin devamlılığını ve birbirleriyle ilişkilendirilmesini kolaylaştıran toplantılar düzenlenmesi oldu. Ancak özellikle gelişmiş ülkeler ulusal yatırım ve ticaret politikaları nedeniyle çeşitli korumacılık (tarife dışı önlemler) önlemleri alarak 1990'lara dek ekonomilerini korumaya çalıştılar.

* İkinci dalga yatırım cezbetme politikaları 1980'lerde birçok ülkenin ekonomi politikasının liberalleşmesi ile birlikte uygulamaya konuldu. Bu süreçte özellikle 1996 yılında o güne kadar dünyanın en büyük ticaret anlaşmaları toplantısı "Uruguay Round"u (1986-1994) çok önemli bir dönüm noktası oluşturdu. Yabancı sermayenin gittiği ülkede üretimden pazarlamasına, hatta mülkiyet edinmesi konusunda hiçbir sınırlamayla karşılaşmaması için ulus devletler tarafından yasaların ve kurumsal düzenlemelerin yapılması, GATT, GATS ve TRIPS anlaşmalarıyla düzenlendi. Uruguay Roundu'nun en önemli sonuçlarından birisi "Dünya Ticaret Örgütü" (DTÖ) nün kurulmasıdır. 1 Ocak 1995 gününden itibaren çalışmalarına başlayan DTÖ'ye GATT anlaşmasının tüm hükümleri hiç değiştirilmeksizin aktarıldı.

* Üçüncü dalga yatırım cezbetme politikalarıyla artık radikal ve dönüşü olmayan bir sürecin içine girilmiştir. Hükümetler bir adım daha ileri giderek bu kez yatırımcı çekme adına ülkelerini pazarlamaya başladılar. Örneğin; 1998 yılında Filipin Hükümetinin "Fortune" dergisine verdiği ilanda[11] "Sizin gibi şirketleri çekebilmek için.... dağlarımızı düzledik, ormanlarımızı traşladık, nehirlerimizin yollarını değiştirdik, şehirlerimizi kaydırdık... Tüm bunlar sizin için, şirketleriniz için, burada Filipinler'de daha kolay, daha karlı iş yapabilmeniz için."

Bu yaklaşım, ulusal yatırım geliştirme merkezlerinin oluşturulmasına yol açmış ve 1995 yılında Dünya Yatırım Geliştirme Merkezleri Birliği (WAIPA) kurulmuştur.[12] WAIPA'nın halen 100 kadar üyesi bulunmaktadır. Ama yine de yabancı yatırımcının bir ülkeye yatırım yapmasında en belirleyici faktörlerin başında o ülkedeki temel ekonomik faktörlerin kalitesi gelmektedir.

Üçüncü dalga yatırım cezbetme politikaları henüz başlangıç aşamasındadır. Bu yaklaşımın ileri dönemdeki hedefi, yabancı yatırımcının yatırım yaptığı ülkede, -o ülkenin kalkınma öncelikleri doğrultusunda- yatırım faaliyeti sırasındaki ihtiyaçlarının karşılanması olduğu iddia edilmektedir. Ancak özellikle ikinci dalga yatırım cezbetme politikalarıyla ülkelerin ulusal kalkınma plan ve stratejileri zaten yok edilmeye mahkum olmuştur. Bu üçüncü yaklaşımın, ev sahibi ülkenin yabancı yatırımcıdan dolayı gelişecek yan sektörleri ve taşeronları (salkımlar) gerektiği gibi beslemesi halinde ülkenin kalkınmasına yardım edebilecek, belli endüstri alanlarında yarışın ön saflarına geçmesini kolaylaştırabilecek bir yaklaşım olduğu da öne sürülmektedir. Ancak, ikinci dalga yatırım anlayışı sürecinde kamusal teşviklerin tamamının kaldırıldığı veya kaldırılmasının öngörüldüğü, KOBİ'leri destekleyen kamu bankalarının özelleştirildiği veya desteklerin kaldırıldığı hatırlanacak olursa sözü edilen yan sanayilerin ve taşeronların devlet tarafından desteklenmesinin tek bir yolu kalmaktadır. Bu da vergi ve işveren primlerinin azaltılması ya da kaldırılması gibi görülmektedir. Diğer yandan ekonomiden zaten çekilen devletin vergi gelirlerinin de azaltılması, devletin sosyal boyutunu tamamen yok edecek bir girişim olmaya adaydır. Ayrıca ülkenin genel ekonomik, politik özelliklerinin de hesaba katılması gerektiği, çünkü bu unsurların ülke içindeki yabancı yatırımcı salkımlarını doğrudan etkileyeceği öne sürülmektedir. Ancak yabancı yatırımcı çekme politikasının başarısı genellikle ulusötesi şirketlerin yer değiştirme stratejilerinin yakından izlenmesi ve doğru anlaşılmasıyla, temel ekonomik DYSY belirleyicilerinden en az bir tanesinin karşılanmış olmasına bağlıdır.

Bu üçüncü anlayışın yerleşmesi, uygulanması ve özellikle de tüm yerelliklerde markaların ortaya çıkması çok zor ve uzun zaman alan bir süreç olacaktır. Ancak bu süreç kendi içinde de çelişkilerle doludur ve ülke içi politikaların farklı düzeylerde iyi bir şekilde koordine edilmiş olmasını gerekli kılar. Eğer böylesi bir koordinasyon yoksa, bölgeler arası rekabetin artması sonucunda ülke mali savaşlar

[11] G. Yılmaz, 2000, S, 58
[12] UNCTAD, 2001,S.14

içine bile çekilebilir. Diğer yandan bir ülkeye DYSY akışının hızlanması rekabet olgusunu besleyeceği için sektörlere ve genel anlamda ekonomiye bir dinamizm geleceği öngörülmektedir.

Bir ülkede faaliyet gösteren yabancı yatırımcının yerelden temin edeceği girdiler üretim maliyetinde bir azalma sağlamakta ve bu da şirkete daha esnek çalışma, uzmanlaşma, yeniliklere daha hızlı adaptasyon gibi avantajlar getirmektedir. Ayrıca, teknolojik açıdan gelişmiş şirketlerin, yereldeki firmaların dışarıdaki yeni teknolojilere ulaşmasına yardımcı olacağı ve yerli ve yabancı yatırımcılar arasındaki bağların güçlenmesi hem ülkenin kalkınmasına hem de istihdama artı değer olarak katkıda bulunacağı varsayılmaktadır. Ancak ülkemizdeki örnekleri özellikle otomotiv sanayinde yabancı şirketlerin teknoloji yoğun yatırımlarla istihdama diğer şirketlerden daha az katkı koyduğunu göstermektedir.

Bu katkılar bağlamında yabancı ve yerli yatırımcılar arasında kurulacak köprüler daha da önem kazanmaktadır. Bir ülkede yatırım yapan bir yabancı yatırımcı kendisi için gerekli olan girdileri üç şekilde temin etme şansına sahiptir:

a) Girdiyi o ülke dışından ithal etmek

b) Girdiyi yatırım yaptığı ülkede kendisi üretmek

c) Girdiyi, yatırım yapılan ülkedeki başka bir yerli üreticiden satın almak.

Yatırımcının bu üç seçenek içinden yapacağı seçimi fayda-maliyet analizinin sonucu ve işletmeler düzeyinde uygulanmakta olan öncelikli politikalar ve stratejiler belirleyecektir. Dolayısıyla yabancı yatırımların her koşulda ülkenin kalkınmasını sağlayacağı öngörüsü, yatırımcı şirketin girdilerini ülke dışından ithal etmesi durumunda pek de geçerli olmamaktadır.

Yerli ve yabancı yatırımcılar arasında köprülerin kurulmasında hükümetlere de büyük görevler düşmektedir. Hükümetler ile DTÖ bünyesinde yapılan anlaşmalarla yatırımların önünde yer alan her türlü ulusal engel ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede görüşmeleri sürdürülen GATT, GATS ve TRİPS anlaşmalarıyla, sermayenin gittiği ülkede üretimden pazarlamaya ve mülkiyet edinme hakkına kadar her konuda hiçbir sınırlama ve denetimle karşılaşmaması için kurumsal düzenlemeler sürdürülmektedir. Böylece başta ABD olmak üzere gelişmiş ekonomilerdeki durgunluk aşılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu düzenlemeler başta gelişmekte olan ülke vatandaşları olmak üzere tüm dünyada sosyal devlet anlayışını ortadan kaldırırken, gelir dengesizliklerini ve yoksulluğu artırmakta buna karşılık sayıları giderek azalan çok uluslu şirketlerin kar oranları yükseltilmesi hedeflenmektedir. Dünyada her alanda egemenliğini kurmaya çalışan sermaye, çalışma alanında kuralsızlaşma, devletin küçültülmesi ve özelleştirilmesi v.d konularda tüm ülkelerde eğitimden sağlığa her konuyu ticarileştirerek “kamu yararı” ilkesini ortadan kaldırmaktadır.

II. TÜRKİYE'NİN YATIRIM STRATEJİLERİ VE YABANCI SERMAYE

1. Türkiye'nin Yatırım Stratejilerine Genel Bakış

Ülkelerin yatırım politikaları sanayi politikaları tarafından belirlenir. Sanayi politikaları ise, teknoloji politikası, rekabet politikası, yatırım politikası ve bölgesel gelişme politikasından oluşur. Uluslararası ticaret politikası da sanayi politikasının bir parçasıdır, karşılıklı etkileşim içindedir.[13]

Türkiye'de sanayi politikaları, yatırım politikaları bağlamında ilk ciddi girişim 1960'lı yıllarda planlı dönemde başladı. Bununla birlikte özellikle 1950'li yıllarda yabancı sermaye yatırımları özendirilmeye çalışıldı. Petrol Kanunu (1954), Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu (1954), Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu (1953) yabancı sermaye girişlerini teşvik amacıyla yürürlüğe girdi.

1960'lı yıllarda ekonomik kalkınma planlama ile yapılmaya başladığında, "kamu sektörü için emredici, özel sektör için yönlendirici" bir planlama anlayışı kabul edilmiştir. Bu yaklaşım sonucu özel sektör yatırımları plan hedefleri doğrultusunda özendirilmek için teşvik sistemi yürürlüğe girmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde çıkarılan 933 sayılı Teşvik Kanunu "Kalkınma Planı hedeflerine uygun olarak geliştirilmesi öngörülen iktisadi faaliyet sektörlerine planın bölgelerarası dengeli kalkınma ilkesi de gözönünde tutularak, genel ve katma bütçelerden ödünç verme şeklinde transferler yapmak amacı ile fonlar tahsis edilebilir." deniliyordu. 1960 ve 1970'li yıllarda yatırımlar belirli bir performans şartına bağımlı değildi ve bu sistem ülkenin uzun vadeli gelişme perspektiflerine uygun biçimde uygulanamadı. Türkiye'nin uluslararası ekonomide belli bir yer almasını sağlayacak şekilde sanayileşmede sektörel öncelikler politikası yerine, her şeyin teşvik edildiği, sonuçta hiçbir şeyin teşvik edilmediği bir teşvik dönemi yaşanmıştır.[14]Ancak teşvik belgesinde yer alan şartlar yerine getirilmezse, sağlanan kazanımların geri ödenmesi isteniyordu. Bu dönemde teşvik sistemi çok çeşitli suistimallere konu olsa da, yatırım politikaları ticaret politikalarının tamamlayıcı bir unsuru olarak ele alınmıştır. Başka bir deyişle, kalkınma planları hedefleri doğrultusunda yatırımlar, ulusal ve uluslararası ticaret politikalarına bağımlı olarak şekillenmiştir.

1980'li ve 1990'lı yıllarda yani, Türkiye ekonomisinin uluslararası ekonomiye eklemlenme sürecinde, yatırımların plan hedefleri doğrultusunda belirlenmesi ilkesinden uzaklaşıldığı görülmektedir. Artık ticaret ve yatırım politikası birlikteliği birbirinden kopmuştur. Beşinci Dört Yıllık Kalkınma Planı'nda son kez "Teşvik politikasının amacı; müteşebbislerin tercihlerini, plan hedefleri doğrultusunda yönlendirmektir." cümlesi yer almıştır. Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Planlarda ise seçici olmayan teşviklerin ağır bastığı bir anlayış hakimdir. 1980'lerde sanayi yatırımları 1970'li yılların gerisinde kalmış, ihracat artışı yeni kapasite yaratılması yoluyla gerçekleşmemiştir.

1995'ten sonra ise Türkiye'nin DTÖ ile yaptığı anlaşmalar ve Avrupa Ortaklık Konseyi Kararı sonucu artık ihracat performansına dayalı destekleri uygulayamaz, seçici tedbirleri alamaz hale geldiği görülmektedir.[15] 1995 sonrasında çevre koruma ile bölgesel teşvikler, KOBİ'lerin teşviki ve AR-GE teşvikleri ile ilgili konularda yatırımlar, Türkiye'nin kendi tercihi ile değil, uluslararası anlaşmaların izin verdiği ölçüde yapılabilir kılınmıştır. Seçici, şarta bağlı ve belirli alana yönelik olmayan türde teşvik şansımız giderek azalmaktadır.

Öte yandan 1999 yılında Anayasanın 123. maddesinde yapılan değişiklik ile kamu imtiyaz sözleşmelerinde ve yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar konusunda tahkim anlaşmaları yapılması yolu açıldı.

---

[13] O. Türel, S.100
[14] S. Nesrin, S.7
[15] DTÖ ile yaptığımız Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması ile Ticaretle İlgili Yatırım Anlaşması (TRIMs) ve Avrupa Birliği ile 1995 Mart ayında yapılan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı.

TAHKİM NEDİR

Tahkim ortaya çıkabilecek bir uyuşmazlığın çözümü konusunda anlaşmayla özel hakemlerin yetkilendirilmesi demektir. Uluslararası alanda daha çok DTÖ'nün belirlediği sınırlı sayıda "sermaye danışmanı" hakem olarak kabul edilmektedir. Tahkimin en önemli sakıncası **bu kurulun anlaşmayla belirlenmiş kurallar ve düzenlemeler dışında hiçbir kurala bağlı olmaksızın karar vermesidir**. Örneğin ulusal güvenlik, insan hakları, çevrenin korunması, ekolojik dengenin bozulması vb. gibi üstünlüğü kabul edilen kural bağlayıcı olmayacak ve anlaşmayla öngörülen çıkarları konusunda çok uluslu şirketlere olağanüstü bir olanak sağlanacaktır. Anayasanın 123. maddesinde yapılan bu değişiklikle, esasen imtiyaz sözleşmeleri adı verilen ve kamusal hizmetlerin özel sektöre devri anlamına gelen olgunun başlı başına sorgulanması gerekirken, tahkim koşulu kabul edilerek üstüne üstlük sermayeye bir de ikramiye verilmiştir.

Ülkemizde Anayasa değişikliği ile kabul edilen ve Referandum yapılmadan geçmesi mümkün olmayacak **tahkim**, siyasal partiler arasındaki bazı çıkar ilişkileri nedeniyle, bu düzenlemenin ta nasıl bir tehlike yaratacağı anlatılmadan kapalı kapılar ardında gerçekleştirilmiştir.

Yapılan değişikliğin bir diğer boyutu, Anayasanın Danıştay'a ilişkin hükümlerinin yer aldığı 155. maddesi oluşturdu. Bu maddede yapılan değişiklikle, Danıştay'ın kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri konusundaki inceleme yetkisi, "iki ay içinde görüş bildirme" haline dönüştürülmüştür. Böylece bu tür imtiyaz sözleşmelerindeki yargı denetimi tamamen ortadan kaldırılarak bu alan iktidarın tekeline bırakılmıştır.

Türkiye'nin yatırımları teşvik konusunda 2001 yılında yeniden yapılandırma gündeme gelmiştir.[16] Böylece, Türkiye baştan başa "kalkınmada öncelikli yöre" haline gelecektir. Özellikle Anayasa'nın birçok maddesine aykırı hükümler içeren, "Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı"nın yasalaşması durumunda, Türkiye'nin her yanı endüstri bölgesi ilan edilebilecektir. Yabancı sermayeyi çekebilmek için hazırlanan bu tasarıya göre, Türkiye'de yatırım yapmak isteyen herkes, tarım alanı, orman, kültürel veya tarihi bölge olmasına bakmaksızın istediği yerde yatırım yapma hakkını kazanacaktır. Ayrıca, yabancı sermayedara sunulacak olanaklar yerli yatırımcının aleyhine işleyeceği için, giderek ülke sanayi yabancı sermayenin denetimine girecektir (Bkz. Ek-1).

2000'lerde yatırımlar durma noktasına geldiği için, yabancı sermayenin kaynak sıkıntısını giderici etkisine önem verilmekte, küresel rekabet ortamında, bundan sonra korumacılık tedbiri uygulayamayacağı iddiası ile DTÖ bünyesinde her türlü yabancı yatırım anlaşmasına imza atılarak ülkenin geleceği ipotek altına alınmaktadır.

2. 1980'den Beri Uygulanan İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi Yatırımları Nasıl Etkiledi

1980 sonrasında imalat sanayi sabit sermaye yatırımları yavaş bir artış gösterirken, özel konut yatırımlarında ve kamunun enerji ve ulaşım sektörlerinde 1980'ler boyunca önemli sıçramalar sözkonusudur (Tablo 6). Ancak 1990'lı yıllarda kamu kesiminin küçültülmesi amacıyla yapılan özelleştirmeler sonucu kamu imalat sanayi yatırımları önemli ölçüde daralmıştır. Dolayısıyla 1980'li yıllarda ihracata yönelik sanayileşme stratejisi, Türkiye'nin ihracata yönelik sanayileşmesini sağlayamamıştır.

Türkiye'de izlenen politikalar, yatırımları dışa açık sektörlere yönlendirememiş, yeni teknolojik gelişmelere ayak uyduramamış ve özel kesim yatırımlarının payı önemli ölçüde azalmıştır. Türk özel imalat sanayi yatırımlarının toplam özel imalat yatırımlar içindeki payı 1975 yılında yaklaşık %43 iken 2000'lerde %24 dolayına düşmüştür.[17] Diğer taraftan 8 Doğu Asya ülkesi, Brezilya ve Meksika ile karşılaştırıldığında, Türkiye'nin ihracatında teknoloji içeriği en düşük olduğu görülmektedir. Türkiye'nin ihracatının ileri teknoloji içeriği %6 dolayında iken, Brezilya için %9, Çin için ise %21'dir.

[16] 2000/1821 sayılı Karar, yürürlük tarihi 18 Ocak 2001, Türel, S.102.
[17] N. Yentürk, S.115

Türkiye'de AR-GE 'de çalışan insan sayısı -mühendis, bilim adamı- milyon kişi başına 260 iken, bu rakam Japonya için 6300, Singapur için 2700, Kore için 2600'dür.[18]

1980 sonrası yatırımların kamu ve özel kesim ayrımına bakıldığında, özel sektör yatırımlarının ağırlıklı olarak konut sektörüne yöneldiği, kamu yatırımlarının ise enerji ve ulaşım sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir.

Türkiye'de yatırımların GSMH içindeki payı yaklaşık 30 yıllık dönemde ortalama %25'dir (Tablo 7). Bu dönemde kamu yatırımlarının önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda özel yatırımların payının %70'in üzerine çıktığı görülmektedir.

Yatırımların ihracata yönelik politikanın öngördüğü biçimde, uluslararası ticarete konu olan sektörler (tarım, imalat, maden ve turizm) yerine uluslararası ticarete konu olmayan sektörlere (enerji, ulaştırma, haberleşme, konut, eğitim, sağlık ve diğer hizmetler) daha fazla yatırım yapıldığı görülmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda dışa açılma politikası ile birlikte dışa açık sektörlerin yatırım oranlarında artış bekleniyordu, oysa bunun tam da tersi olmuştur.

Bu durumun en önemli nedeni ticaret konu olmayan sektörlerin fiyatlarındaki artıştır. Fiyatlar dışa açık sektörlere oranla daha yüksek olduğu için yatırımlar ticarete konu olmayan sektörlerde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 7: Türkiye'de Yatırım Trendleri

	1971-76	1977-79	1980	1981-82	1983-87	1988	1989-93	1994	1995-98	99-20
Toplam Sabit Serm.Yat/GSMH	22.3	24.4	21.8	19.5	21.4	26.1	23.7	24.5	25.0	22.1
Kamu Sabit serm.Yat/Top.Yatırım	31.5	35.9	40.0	44.1	43.1	33.9	31.0	20.2	21.5	28.4
Özel Sabit Serm. Yat/Top,Yat.	68.5	64.1	60.0	55.9	56.9	66.1	69.0	79.8	78.5	71.6
Özel İmalat San. Yat/Top.Yat.	41.4	34.8	30.0	33.9	30.9	21.4	23.6	26.2	24.6	22.8
Özel Tic.Konu olan Yat/GSMH	7.9	6.9	5.0	5.0	5.0	5.3	5.1	6.6	6.5	5.2
Özel Tic.Konu olm.Yat/GSMH	7.4	8.8	8.1	5.9	7.1	11.9	11.2	12.9	13.1	10.7

Kaynak: N. Yentürk, S.116

Not: Ticarete konu olan sektörler imalat sanayi, maden, turizm ve tarım sektörlerinden oluşmaktadır. Ticarete konu olmayan sektörler enerji, ulaşım, haberleşme, konut, eğitim, sağlık ve diğer hizmetler

Bu olgu, yani ticarete konu olmayan sektörlerin fiyatlarındaki yükseklik yalnızca Türkiye'ye özgü değildir. Gelişmekte olan ülkelerin hemen tümünde dışa açılmadan önce ticarete konu olmayan sektörlerin fiyatları düşükken, dışa açılmayla birlikte yükseldiği buna karşın ticarete konu olan malların fiyatının dış rekabet karşısında düştüğü görülmektedir

Bu gelişmenin diğer bir nedeni gelişmekte olan ülkelerde döviz kuru ve faiz oranı nedeniyle ortaya çıkan fiyat dalgalanmalarının fiyatlara yansıtılabilmesidir. Bu olgu, ticarete konu olmayan sektörlerin yatırım mallarında ortaya çıkan fiyat artışlarından daha az etkilenmelerini sağlayarak, karlılığın ve yatırımların ticarete konu olmayan sektörlerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Ticarete konu olan sektörler ise dışa açılma ile birlikte uluslararası fiyatlardan yoğun olarak etkilenmeye başlamaktadır. Bunların ihracata yönelik olanlarında fiyatlar uluslararası tek fiyata doğru düşmek zorunda kalmaktadır

Ticarete konu olmayan sektörlerin fiyatlarının yükselmesinin başka önemli bir nedeni ise, gelişmekte olan ülkelerin "Yapısal Uyum Programları" gereği hizmet sektörlerinin özellikle büyük yatırımlar gerektiren enerji, sağlık, ulaştırma, haberleşme, eğitim gibi hizmetlerin özelleştirilmesidir. Bu alanlarda kamu hizmetlerinin yetersiz olması nedeniyle özel sektöre rekabetin olmadığı ve karlılığın çok yüksek olduğu bir alanı açmaktadır.

1999 ve 2000 yılının başında dalgalı kur sistemine geçilmesi ile birlikte düşen faiz oranları ve değerlenen Türk Lirası tüketim mali ithalatını arttırırken, ticarete konu olan yatırımlar azalmıştır.

[18] a.g.e S.112

Tablo 6: Sabit Yatırımların Dağılımı, 1972-1999

	İthal İkameci 1972-76	Eko. Kriz 1977-80	Uyum Süreci 1981-1982	İhr. Büyüme 1983-1987	Reform Krizi 1988	Finans.Ser. 1989-1993	Finans Krizi 1994	Spek. Büyüme 1995-1997	Dünya Kri. 1998	Dünya Kri 1999
Sabit Yatırımlar (Yıllık Reel Değişim %										
Özel Sektör	11.5	-7.3	-1.0	14.1	29.2	11.9	-9.6	9.5	-4.2	-11.0
Özel S: Enerji ve Ulaşım	19.5	-10.6	27.3	7.5	4.2	16.2	-26.2	25.8	-14.3	-23.8
İmalat Sanayi	10.9	-13.6	4.8	7.7	9.7	14.3	-0.5	4.7	-6.3	-19.7
Özel S. Konut Yatırımları	9.0	2.2	-19.6	24.5	50.7	11.2	-24.6	2.9	-1.6	0.4
Kamu Sektörü	15.4	-1.7	4.8	12.0	-2.3	5.2	-39.5	15.8	4.6	7.4
Kamu S. Enerji ve Ulaşım	16.3	0.3	9.5	16.8	-2.6	4.4	-44.6	13.6	14.6	0.1
Kamu S. İmalat Sanayi	16.0	1.3	-11.2	-9.6	-11.3	-6.9	-41.4	7.8	17.1	3.4
İmalat Sanayi Toplam	**12.0**	**-9.4**	**-0.8**	**3.7**	**6.6**	**12.4**	**-2.5**	**4.8**	**-5.6**	**-17.6**
Sabit Yatırımlar (Sektörel Dağılım, %)										
Özel Sektör	68.3	63.0	55.9	56.9	66.1	69.0	79.8	79.5	75.4	71.8
Özel S. Enerji ve Ulaşım	10.7	11.1	16.2	15.9	10.0	13.6	12.1	20.5	22.9	19.6
Özel S. İmalat Sanayi	41.6	33.6	33.8	30.9	21.4	23.8	23.8	25.1	22.4	20.2
Özel S. Konut Yatırımları	24.5	39.9	30.1	34.8	53.3	47.8	51.8	39.5	36.8	41.5
Kamu Sektörü	31.7	37.0	44.1	43.1	33.9	31.0	20.2	20.5	24.6	28.2
Kamu S. Enerji ve Ulaşım	38.4	41.9	43.9	51.6	56.6	54.9	50.0	45.8	51.7	48.2
Kamu S. İmalat Sanayi	25.1	22.9	20.4	11.7	5.9	4.7	3.1	4.1	2.8	3.5

Kaynak: E. Yeldan, S. 46

3. Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Türkiye'de yabancı sermaye yatırımları üç döneme ayrılarak incelenebilir.[19] 1980 öncesinde Türkiye'de önemli bir yabancı sermaye yatırımı yapılmamıştır. Türkiye 1954'te 6224 sayılı yabancı sermayeyi teşvik kanunu çıkarıldıktan sonra, 1980 yılına kadar yılda ortalama 10 milyon doların altında olan DYSY toplamı 25 yılda ancak 228 milyon dolara ulaşmıştır. 24 Ocak 1980 kararlarıyla yatırımlarda liberalizasyon politikaları sonucu, 1980'lerin ortalarından itibaren DYSY'larında yükselme başlamıştır. 1990'dan sonra Türkiye'de yabancı sermaye mevzuatındaki gelişmelere paralel olarak ulusal ve uluslararası önemli gelişmeler sözkonusu olmuştur. İkili yatırım anlaşmaları, 1994 yılında Rekabeti Koruma Kanunun kabul edilerek, Rekabet Kurulu'nun oluşturulması ve Türk Patent Enstitüsünün kurulması bu gelişmelerin başında yer almaktadır. Ancak çok taraflı yatırım anlaşmaları sonuçlanmamış, müzakereler Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) bırakılmıştır.[20]

Yabancı yatırımlar ilk kez 1987 yılında bir yılda 200 milyon dolara ulaşmıştır. 1990 yılında ise yılda 1 milyar dolara, 1995 yılında 1.127 milyon dolara çıktı ve bir daha o seviyeye yükselemeyerek düşmeye başlamıştır. UNCTAD verilerine göre[21] DYSY 1985-1995 arasında yaklaşık 500 milyon dolar iken, 1998'de 900 milyon, 1999'da 800 milyon, 2000'de ise 1 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir Bu rakamlar Türkiye'ye yapılan toplam yatırımları ifade etmektedir. Yeni yatırımlar incelendiğinde ise[22] "1993 yılına kadar Türkiye'ye yapılan yaklaşık 1 milyar dolar seviyesindeki yatırımın yarıya yakını %30, 40 ve 50 seviyesindeki bölümü yani 300, 400, 500 milyon doları yeni yatırımdı.... 1994 kriz yılında bu oran ilk kez %11'e yani 100 milyon dolara düştü. Düşüş 1995 yılında devam etti.... ve o günden bu yana yeni yatırımların oranı %10 seviyesinin üzerine çıkmadı. Aslında Türkiye'ye yapılan yabancı yatırım tutarı 1 milyar dolara yakın gözükmekle birlikte bunun yalnızca %10'luk bir seviyesi yani 100 milyon dolar gibi bir bölümü yeni, tümüyle o yıl ilk kez yapılmış yeni yatırım". Diğer taraftan bunların içinde de yalnızca 3-5 firma, 30-40 milyon dolar ile 3-5 milyon dolar düzeyinde yatırım yapmaktadır. Geri kalan 300-400 firma şahıs şirketi niteliğinde küçük firmalar ki, bunları uluslararası yatırımcı olarak nitelemek pek mümkün değildir.

Dünyada DYSY'larının dağılımını incelendiğimizde, Türkiye'nin gelişmekte olan ülkeler arasında Doğu Bloğu ülkeleri, Kuzey Afrika ülkeleri (Fas, Tunus ve Mısır) ve Uzak Doğu özellikle de Çin karşısında ucuz ve nitelikli emek açısından rekabet üstünlüğü olmadığı ve DYSY açısından Türkiye'nin cazip olmayan ülkeler grubunda yer aldığı görülmektedir. Gelişmekte olan ve Asya-Pasifik ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'de DYSY girişlerinin ne kadar düşük olduğu görülmektedir (Grafik 7). Oysa Türkiye 1994 yılında ABD'de geliştirilen "Gelişmekte Olan 10 Büyük Pazar" içinde yer alıyordu. Üstelik dünya genelinde Türkiye'ye Çin'den sonra ikinci sırada yer veriliyordu. Bu ülkelerden Türkiye dışındaki tüm ülkeler (Çin, Güney Kore, Endonezya, Hindistan, Meksika, Brezilya, Arjantin, Güney Afrika, Polonya) hem ticaret hacmi hem de yatırımlar açısından hedeflere ulaşılmaktadır. Türkiye'nin yatırım çekememe nedenlerinin başında kayıt dışı ekonominin büyüklüğü dolayısıyla kara para, yasaların cezai yaptırımlarının yetersiz olması ve siyasi istikrarsızlık ilk sıralarda yer aldığı belirtilmektedir.[23] Ancak siyasi istikrarsızlık ve yolsuzluklar açısından Türkiye'nin önünde olduğu söylenen Arjantin'e aynı dönemde, yabancı sermayenin akması bu tezi çürütmektedir.

[19] A. Arıman, S. 50
[20] A. Bozer, S, 151
[21] UNCTAD, Country Fact Sheet, 2001
[22] A. Arıman, S,131
[23] a.g.e. S, 133

Grafik: 7

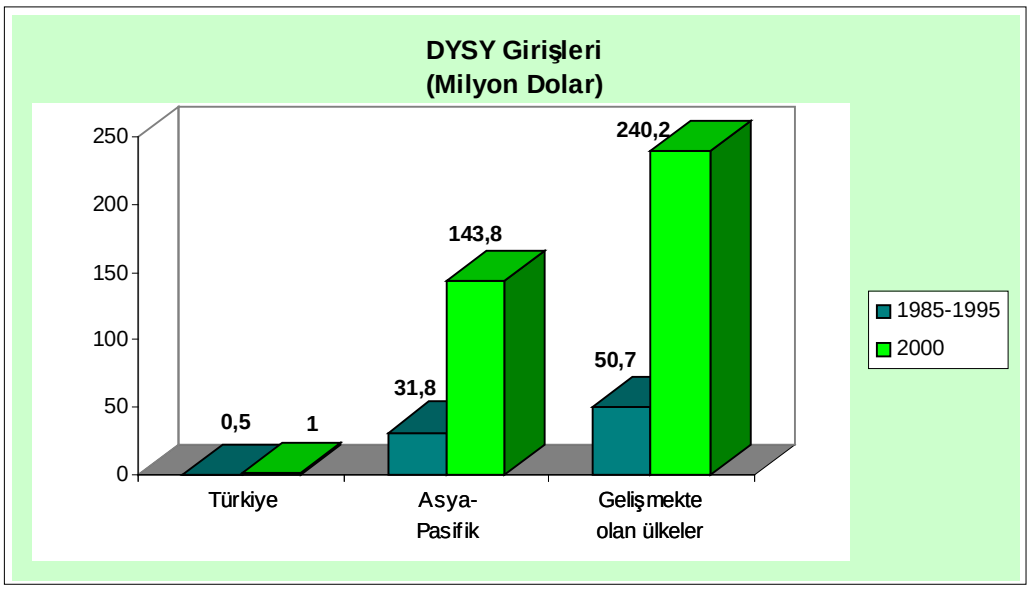

Kaynak: UNCTAD, Country Fact Sheet, 2001

Türkiye'deki özel sermayeye, merkezi ve yerel yönetimler, kar dışı kuruluşların yurt dışında yaptıkları sabit sermaye miktarı 2000 yılında 870 milyon dolara ulaşmıştır.[24] Aynı yıl Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımı ise yaklaşık 1 milyar dolardır. Bu durumda net yabancı sermaye yatırımından yalnızca 130 milyon dolar sağlanmıştır (Bkz. Grafik 8).

Grafik: 8

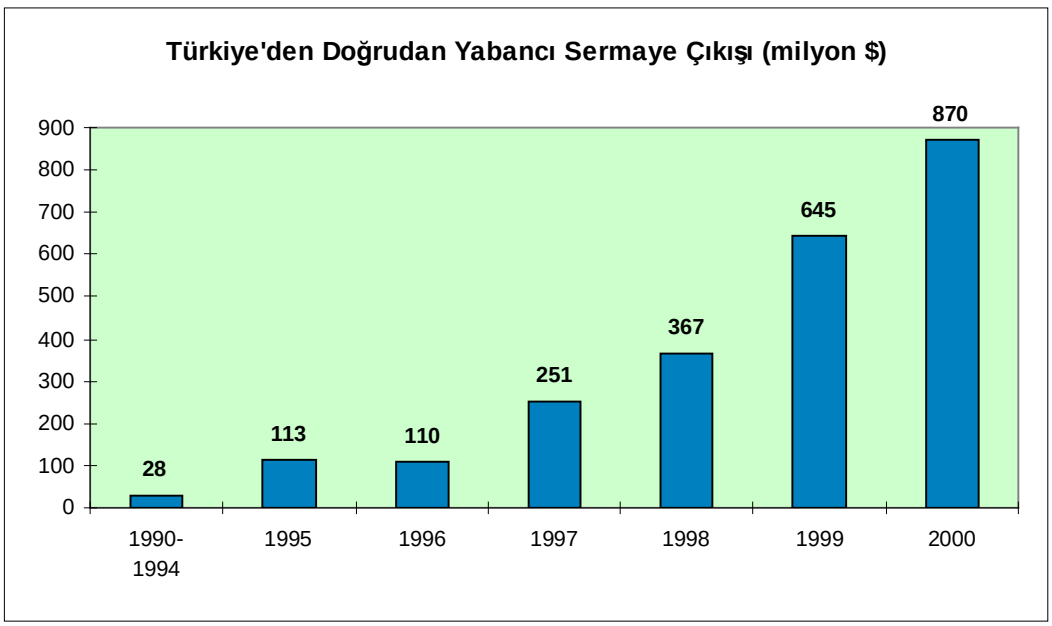

Kaynak: UNCTAD, Country Fact Sheet, 2001

Ayrıca DYSY'larının toplam sermaye içindeki payında önemli bir değişiklik ve yükselme gerçekleşmedi. 1985-1995 döneminde DYSY'larının toplam sermaye içindeki payı %1.7 iken, 1999 yılında %1.9'a yükseldi. Oysa aynı dönemde bu oranların dünya ortalaması %4'den %16.3'e, gelişmekte olan ülkelerde

[24] UNCTAD, Annex table B.2, 2001

ise %4.7'den %13.8'e yükselmiştir(Grafik 8). DYSY'larının GSYİH içindeki payı ise 1985'de %0.5'den, 1999'da %4.4'e yükselmiştir. Ancak daha önce belirtildiği gibi büyüme oranlarının düşük olmasının bu oranın yükselmesinde payı vardır.

Grafik: 9

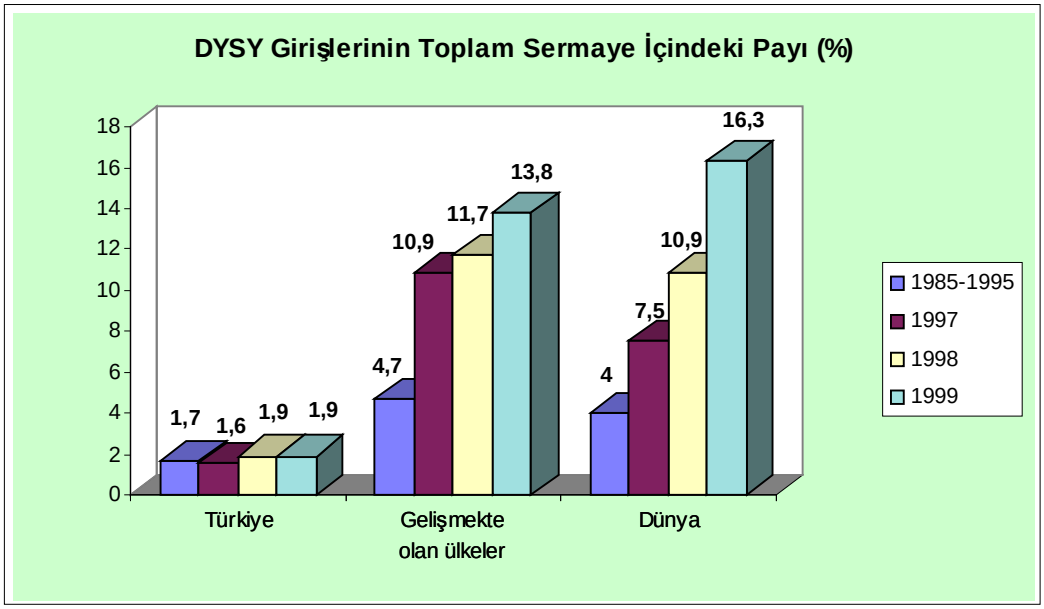

Kaynak: UNCTAD, Country Fact Sheet, 2001

1990'ların ikinci yarısından itibaren Türkiye'nin ulusal yatırım stratejisi oluşturma olanağı yaptığı uluslararası anlaşmalar nedeniyle hemen hemen kalmamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde özel ve kamu yatırımları durma noktasına gelmiş, yatırım umudu tamamen yabancı sermayeye bağlanmıştır. Türkiye'nin ilerisi için umut vaat eden doğrudan yatırım alanı olarak ise enerji sektörü gösterilmektedir[25]. Türkiye'nin enerji sektörüne yıllık 4.5 veya 4-5 milyar dolarlık yatırım yapması beklenmektedir. Yap-işlet-devret modeli ile bu alana yatırım çekilmesi düşünülürken, tahkim yasasının çıkmasının bu alana gelecek yatırımları hızlandıracağı düşünülmektedir.

3.1 Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Bölgelere ve Ülkelere Göre Dağılımı:

Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli kuruluşların ülkelere ve bölgelere göre dağılımı incelendiğinde de Avrupa Birliğine üye ülkelerin toplam yabancı sermaye içindeki payının %65'e ulaştığı görülürken, diğer OECD ülkeleri %20, Ortadoğu ülkeleri %4 ve diğer İslam ülkeleri %5 paya sahiptir (Tablo 8).

Tablo 8: Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Bölgelere Göre Dağılımı

Bölgeler	Firma adedi	Yabancı Sermaye	Top.Yab.Ser. İçindeki payı (%)	Top.Ser. içindeki Yab.Ser. payı (%)
Avrupa Birliği	2.673	1.574.763.350	65	56
Diğer OECD	728	480.044.346	20	63
Ortadoğu	931	100.968.399	4.2	50
D. İslam Ülkeleri	1.048	115.307.196	4.8	51

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2001

[25] M. Onaner, S, 41

Hollanda Türkiye'ye en fazla yatırım yapan ülkelerin başında yer alırken, onu ABD, Almanya ve Fransa izlemektedir. Sözkonusu 4 ülkenin toplam yabancı yatırımlar içindeki payı %56'ya ulaşmaktadır (Tablo 9).

Tablo 9: Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Ülkelere Göre Dağılımı

Bölgeler	Firma adedi	Yabancı Sermaye	Top.Yab.Ser. İçindeki payı (%)	Top.Ser.içindeki Yab.Ser. payı (%)
Hollanda	403	795.422.435	33	58
ABD	366	326.920.566	13.5	68.8
Almanya	995	233.315.315	9.6	66.8
Fransa	259	213.665.419	8.8	55.2
İngiltere	350	94.701.073	3.9	30.8
İtalya	212	71.605.807	2.95	47.7
Japonya	55	63.174.557	2.6	67.2
Hollanda Antilleri	5	62.213.700	2.6	45.6
Malta	7	54.456.332	2.2	99.7
İsviçre	206	53.534.803	2.2	43.8
Lüksemburg	47	47.589.207	1.9	79.6
İsveç	49	38.732.249	1.6	96.6
İspanya	41	33.177.170	1.4	92.6
Kore Cum.	42	26.384.109	1.1	45.4
Belçika	73	19.078.645	0.8	82.8
Avusturya	96	7.145.968	0.3	20.6

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2001

3.2 **Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Sektörel Dağılımı**

Türkiye'de 1980'den 2000 yılına kadar yaklaşık 12 milyar dolar yabancı sermaye girmiştir. Fakat izin verilen sermaye bunun iki katıdır (25 milyar dolar). 1980-1999 döneminde, izin verilen yabancı sermeye açısından doğrudan yabancı yatırımların %57.5'u imalat sanayinde, %39.9'u hizmetler yer almaktadır.[26]

Türkiye'de yabancı sermayeli kuruluşların yaklaşık %60'ının hizmetler sektöründe, %38'inin imalat sanayiinde, %1.9'unun tarım kesiminde ve %0.5'inin madencilik sektöründe faaliyette bulunmaktadır.

Hizmetler sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayeli kuruluşların toplam yabancı sermaye içindeki payları; haberleşmede %15.6, bankacılık ve diğer finansal hizmetlerde %11.6, ticarette %10.6, diğer toplumsal hizmetlerde %7.9'dur.

[26] R. Karluk, S, 109

Grafik: 10

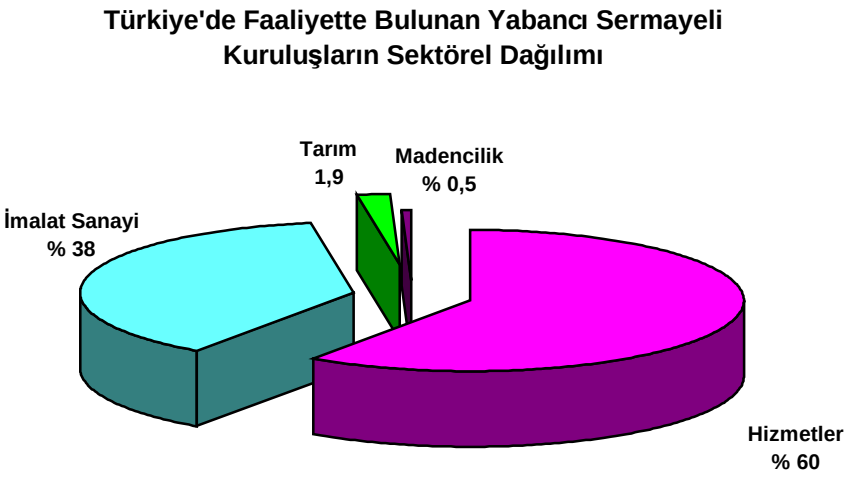

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2001

Toplam yabancı sermaye içinde metal işkolunun payı %15'e ulaşırken, imalat sanayi içinde metal işkolunun payı %42'dir. Metal işkolunda ise yalnızca taşıt araçları sanayi ve taşıt araçları yan sanayinin payı %66'ya ulaşmaktadır (Grafik 11).

Grafik 11: Metal İşkolunun İmalat Sanayinde Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Kuruluşlar İçinde Payı (%)

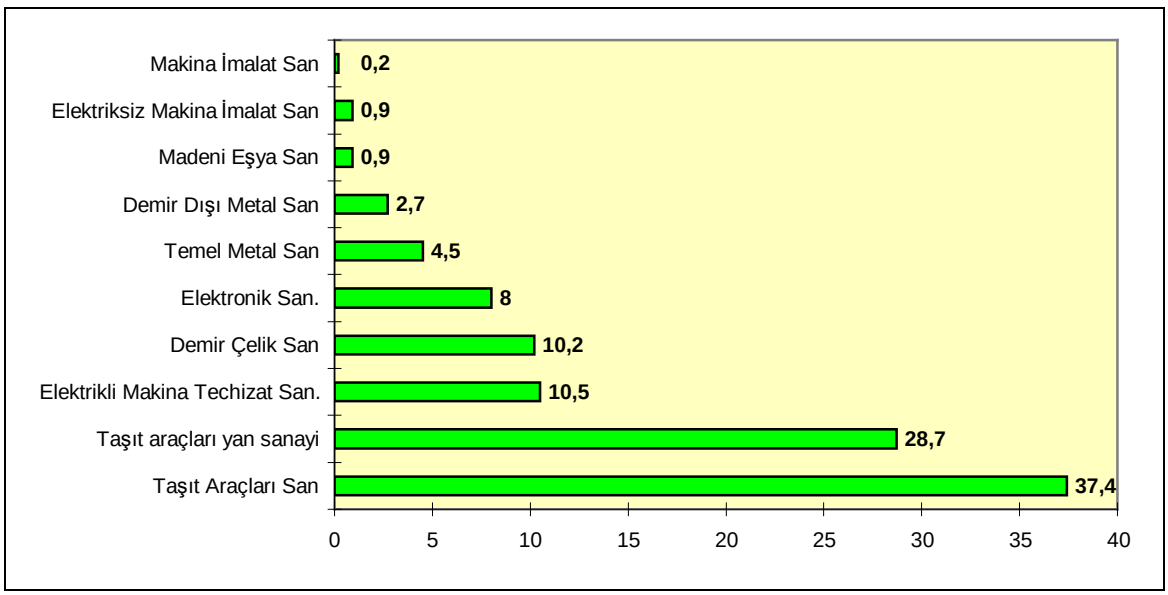

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2001

3.3 Şirket Birleşmeleri ve Satın Almalar ve Yabancı Şirketlerle İşbirliği

Türkiye'de 1995'te 188 milyon dolar değerinde yerli şirketin yabancı şirketlere satışı gerçekleşmiş iken bu rakam 1996'de 370 milyon dolara yükselmiştir. İzleyen yıllarda şirket satışlarının hızla azaldığını ancak 2000 yılında yerli şirket satışlarının tekrar yükseldiği görülmektedir.

Grafik: 12

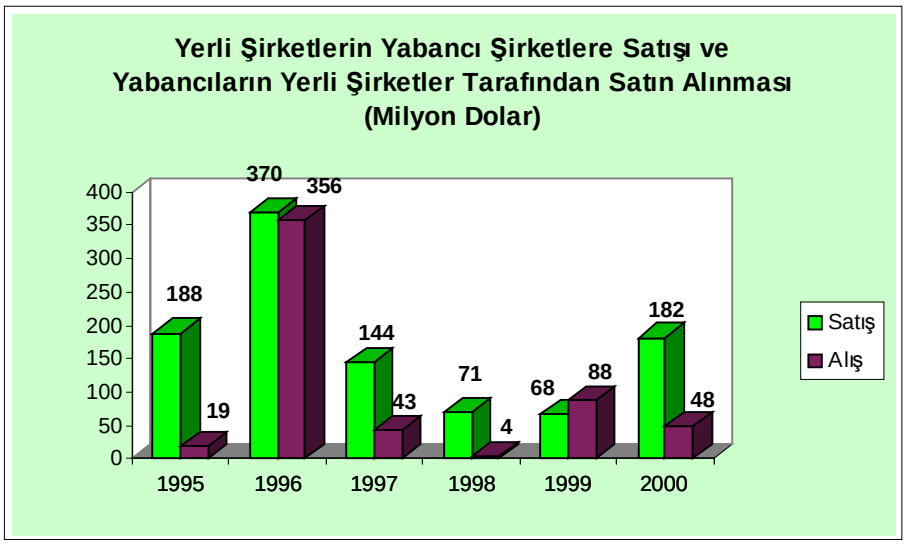

Kaynak: UNCTAD, Country Fact Sheet, 2001

Yerli şirketlerin 1999-2000 yabancı şirketlere satılışı ve yerli yabancı şirketleri alışları Türkiye'de 2000 yılında başlayan krizin derinliğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. 1999'da 68 milyon değerindeki şirket yabancılara satılmış iken, 2000 yılında bu rakamın 182 milyon dolara yükselmesi, buna karşılık 1999 yılında yerli şirketlerin 88 milyon değerindeki yabancı şirket alımı yapmış iken 2000 yılında bu değer 48 milyon dolara düşmesi, kriz döneminde yerli şirketlerin yabancıların eline geçtiğini göstermektedir (Grafik 12).

Türkiye'nin yabancı sermaye ile olan ilişkisi dünya trendlerine uymamaktadır. Dünya ortalaması, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yabancı şirketlerle işbirliği yapmış olan şirketlerin yerli (aile) şirketlerinin çok üzerinde olmasına karşılık, Türkiye'de yerli şirketler ağırlıklıdır. Bu durum Türkiye'nin yabancı sermaye açısından 1995'ten beri verilen tüm tavizlere karşın hiç cazip olmadığının ve küresel üretim sürecine eklemlenemediğinin bir göstergesidir (Tablo 10).

Tablo 10: Yabancı Şirketlerle İşbirliği ve Ortaklıklar (Sayı)

	Aile Şirketleri	Yabancılarla Ortaklık İşbirliği
Türkiye	357	136
Batı Asya	449	2227
Asya	10332	456414
Gelişmiş olan ülkeler	12588	489504
Gelişmekte olan ülkeler	49944	95485
Orta ve Doğu Avrupa	780	236829
Dünya	63312	821818

Kaynak: UNCTAD, Country Fact Sheet, 2001

4. Sonuç: Türkiye'nin Yatırım Stratejisi Ne Olmalıdır?

Sermayenin küreselleşmesi tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'nin de ulusal-bağımsız ve korumacı önlemler almasını engellemektedir. Türkiye gerek AB ve ABD ile yaptığı ikili ticaret anlaşmaları gerekse GATT anlaşması ile yatırımlara yönelik seçici teşvikler uygulama şansına artık sahip değildir.

Öte yandan, 1990'lı yıllarda Türkiye'nin gerek yabancı yatırımları çekme, gerekse pazar olanakları sınırlanmıştır. 1990'ların ikinci yarısından itibaren, eski doğu bloku ülkelerinin de AB'ye üyelik prosedürü gereği Gümrük Tarifelerinin ortadan kalkmasıyla Türkiye pazar ve yatırım kaybetmeye başladı. Çünkü sözkonusu ülkeler hem bölgesel olarak Avrupa'nın içinde yer almakta, hem Türkiye'ye oranla daha nitelikli ve ucuz emeğe sahiptir. Yakın dönemde Kuzey Afrika ülkeleri de (Mısır, Tunus, Fas) Türkiye'ye rakip olmaya başladı. Geçmişte rekabet açısından hissedilmeyen bir bölge olan ucuz emek cenneti Uzakdoğu, Çin ve Tayvan'ın 2001'de DTÖ'ye üye olması ile birlikte ürünlerine konulan kotaların kalkması nedeniyle, Türkiye'ye çok büyük bir rakip olacaktır.

Öte yandan, uzun dönemli büyüme açısından yatırımlar ele alındığında, kamu yatırımlarının kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Güney Kore, Malezya gibi uzun yıllardır yabancı sermaye açısından çok cazip görülen ülkelerin kalkınma stratejileri 1960'lardan beri uyguladıkları planlama ile gerçekleştirilmiştir.[27] Sözkonusu ülkelerden Güney Kore 1960'ların ortalarında ithal ikameci sanayileşme stratejisini terk ederek ihracata yönelik sanayileşme stratejisi tercihini yaptığında, kamu yatırımları ile özel yatırımlara alt yapı sağlamıştır. Bunlar ilk olarak eğitim, sağlık, ulaşım, yol gibi direkt insana yönelik alt yapı yatırımları, ikinci olarak da sanayiye alt yapı sağlanmıştır. Bu ülkelerin diğer bir özelliği ise yatırım teşviklerinin seçici olmasıdır. Türkiye uluslararası alanda girdiği taahhütler ve uyguladığı yapısal uyum politikaları ile bu şansını kaybetmiştir.

Türkiye için önerilen yatırım stratejileri iki grupta incelenebilir. Bunlardan birincisi varolan politikaları destekleyen, yani yatırımların serbest piyasa düzeni içinde belirlenmesi gerektiğini savunan ve yeni öneriler getiren, ikincisi ise "yapısal uyum politikaları" gereği uygulanan ekonomi politikalarının terk edilmesi halinde Türkiye'de hala görece bağımsız yatırım stratejileri uygulama olanağının olduğunu iddia eden görüştür.

Birinci görüşe göre, Türkiye'nin özellikle yabancı yatırımları çekememesinin nedeni, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve politik istikrarsızlıktır Bu görüşe göre, "Türkiye'nin ciddi boyutta yatırım çekebilmesi için, kara paraya yaptırımları gündeme alması, bütçe açıklarını kapatması uluslararası standartta kabul edilebilir legal bir hayata yönelmesi gerekir. ... Bu tablo değişmedikçe yabancı yatırımların kriz dönemi sonrasında da, Türkiye'ye yönelmesi sözkonusu değildir." [28]

Türkiye'nin DYSY çekememesinin bir diğer gerekçesi de Dünya Bankası'nın önerileri arasında yer almaktadır.[29] Dünya Bankası önerilerini kısa ve uzun dönemli stratejiler olarak belirlemiştir. Kısa dönemli öneriler arasında,

- "Yatırımlara Karşı İdari Engeller" Araştırmasının yapılarak, Türkiye'de bir firmanın iş kurması ve işletmesi için yapmak ve takip etmek zorunda olduğu işlemleri ortaya koymak ve işlem akışını kolaylaştırıp basitleştirmek,
- Kurumlar Vergisi oranını düşürmek,
- "Yatırım Destek Kurumu" oluşturmak,
- Özelleştirme İdaresi'nin kapasitesi ve yetkilerini arttırmak, uluslararası kararların uygulanma derecesi ve belirlenmesi ve yasal sorunların tespit edilmesi ve sistematik kontrol sağlanması yer almaktadır.

---

[27] Atilla Sönmez, S. 110
[28] A. Arıman, S.50.
[29] TİSK. S. 61

Uzun dönemli öneriler arasında,

- Yatırımlara Karşı İdari Engeller Araştırması bulguları takvimli ve kurumsal sorumluluk içeren bir programla hayata geçirilmeli,
- Yatırım Destek Stratejisi oluşturulmalı,
- Bürokraside zihniyet değişimi yaratılmalı,
- Tüm özelleştirmeler 2-4 yılda tamamlanmalı,
- AB kurallarına uyum sağlanmalı, devlet yardımı zamanla sınırlı olmalı, istihdam ve bölgesel gelişmişlikle ilişkilendirilmelidir.

Bu görüşü savunanların bir kısmı Türkiye'nin bölgesel gelişme politikaları rekabet üstünlüğü sağlayarak Avrasya bölgesinde egemen ülke olacağını varsaymaktadır. Ancak Afganistan savaşı bölge üzerinde denetim kurmak isteyen ABD'nin Türkiye'yi devre dışı bırakarak bölgeyi egemenliği altına alabileceğini göstermiştir.

Bu görüş bilindiği gibi istikrarın sağlanmasında devletin küçültülmesi, özelleştirmelerin hızlanmasını ve uluslararası sermayeye her türlü tavizin verilmesini desteklemektedir. DTÖ çerçevesinde düzenlenmeye çalışılan yatırım anlaşmalarıyla da, bütün ulus devletlerin korumacı önlemlerini kaldırmaları, uluslararası sermaye açısından, sermayenin lehine olacak biçimde dünyanın tek bir pazar olması hedeflenmektedir.

İkinci görüş ise Türkiye'nin GATT ile girdiği anlaşmalar çerçevesinde seçici yatırım politikaları uygulamasının sınırları olduğunu kabul etmekle birlikte, teknoloji politikası ve bununla birlikte uygulanacak sosyal devlet anlayışına dayalı kalkınma modeli ile Türkiye'de uzun dönemli büyüme stratejisinin oluşturulabileceğini savunmaktadır.[30] Bu görüşe göre yatırımları arttırmak için aşağıdaki politikalar uygulanmalıdır;

- 1980'lerden beri uygulanan politikalar sonucu özellikle 1990'lı yıllarda spekülatif sermaye hareketleri yatırımların ticarete konu olmayan sektörlerde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Sıcak para girişi iç talebi yükseltici bir rol oynamıştır. Ancak sermaye yatırımlara dönüşemediği için, üretim tüketimin gerisinde kaldığı için ithalat artmıştır. Bu durumu değiştirmek için öncelikle spekülatif sermaye girişleri kontrol altına alınmalıdır.
- Türkiye öncelikle yeni bir sanayileşme stratejisi oluşturmak zorundadır. Rekabet üstünlüğü olan ve ucuz emeğe dayanan sektörler (tekstil, gıda, turizm) değil, katma değeri yüksek ürünler üreten (elektronik, bilgisayar, mikroçip, opto elektronikv.b) nitelikli ve pahalı işgücüne gereksinim duyan sektörleri lokomotif sektörler olarak belirlemek gerekir. Bu uzun dönemli bir strateji olmalı ve devletin müdahalesi ve aynı anda bu amacı yönelik eğitim politikasıyla birlikte sürdürülmelidir. Günümüzde rekabet gücü elde edebilmenin yolu, bilgi ve teknoloji üretimini esas alan sanayileşme anlayışından geçmektedir. Bunun anlamı pahalı işgücüdür.
- Yatırımlara yönelik teşviklerin uygulanması GATT anlaşmasıyla oldukça sınırlanmış olmakla birlikte, AR-GE'ye yönelik teşvikler kabul görmektedir. AR-GE'nin devlete desteklenmesi ve fikri mülkiyet haklarının korunması konusundaki yeni yaklaşım (26 Ocak 1995 tarih ve 4067 sayılı Yasa ile TBMM tarafından da onaylanmış bulunan) Uruguay Round Nihai Senedi ile, kabul edilmiştir. Bu anlaşma ile, özel sektör kuruluşlarının sınai araştırma harcamalarının %75'e kadar olan bölümünün devletçe karşılanması mümkündür.[31] Türkiye'de AR-GE harcamaları GSMH'nın %0.4'ü gibi çok düşük bir düzeydedir. Teknoloji geliştirme politikaları ile birlikte AR-GE yatırımlarına öncelik verilmelidir. Bilgi birikiminin olmaması ihracatçı sektörlerde yeni teknolojilerin kullanılmamasının önündeki en önemli engel olarak gösterilmektedir. Ayrıca araştırma kurumları rekabete açılmadan önce çeşitli araştırmaları yürüterek veya destekleyerek ihracatçı sektörlerin maliyetlerini ve risklerini azaltıcı işlev görebilir.

[30] T. Oktar, Y. Nurhan, S.98
[31] G. Aykut, S.332.

- Kamunun aktif bir yatırımcı olarak rol oynaması gerekmektedir.
- Özelleştirme yabancı sermaye yatırımlarını artırma yöntemi olarak kullanılmamalıdır. Özellikle eğitim ve telekomünikasyon gibi alanlarda yabancı tekeller yaratmak, hem Türkiye'nin bağımsızlığı hem de gelir dağılımını bozucu etkileri nedeniyle düşünülmemelidir.
- Türkiye insan ve işçi hakları konusunda, uluslararası kabul görmüş bir çok anlaşmayı imzalamış ve sürdürülebilir kalkınma ilkesini benimsemiştir. Ancak Türkiye'nin yabancı sermaye konusundaki politikasının politikasızlık olduğu görülmektedir. İnsan ve çevre faktörü gözönüne alınmadan, çalışma hayatının kuralsızlaştırılmasına, insan sağlığının tehdit edilmesine, doğanın ve doğal kaynakların yok edilmesine dayanan bir kalkınma anlayışı kabul edilemez. Bu anlayış Türkiye'nin imzalamış olduğu ILO sözleşmelerine ve birçok uluslararası anlaşmaya da aykırıdır.

EK- I

TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu
ENDÜSTRİ BÖLGELERİ HAKKINDA KANUN TASARISININ ELEŞTİRİSİ[32]

SUNUŞ

İrdelenen "Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı"; 25 Ocak 2001 de TMMOB Merkezi tarafından Odalara gönderilen metindir. Sözkonusu tasarı Bakanlar Kurulu'nca ele alınmaktadır. Tasarının son aldığı durum hakkında açık bilgi yoktur. Bu çalışma; 24/25 Mart 2001'de Ankara'da "Emek Alternatif Program"nı hazırlamak üzere toplanan Emek Platformu Sempozyumu'nda yararlanılmak üzere TMMOB'ye de gönderilmiştir.

Sözkonusu tasarının maddeleri tek tek ele alınarak değerlendirilmiştir. Kalın harflerle yazılan maddeler tasarıda yer alan maddelerdir. Her bir madde altında yer alan paragraflar ise bir üstündeki madde ile ilgili değerlendirmeleri içermektedir. Çalışma; Sonuç ve Çözüm bölümleri ile birlikte bitirilmiştir.

ENDÜSTRİ BÖLGELERİ HAKKINDA KANUN TASARISI

Amaç ve Kapsam

Madde 1– Bu kanunun amacı yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek ve yabancı sermaye girişinin artırılması amacıyla endüstri bölgeleri oluşturulmasına ilişkin esasları düzenlemektir.

Koşulsuz Teslimiyet

Madde 1- Tasarının 1. maddesinde bu düzenlemenin "yabancı sermaye yaptırımlarını teşvik etmek ve yabancı sermaye girişinin arttırılması olduğu" vurgulanırken, bu teşvik ve davetin ulusal çıkarlar (tam bağımsızlık ve emek eksenli, doğal ve kültürel değerlerimizin korunması) temelli gözetilerek yaşama geçirileceğine dair hiç bir ifadeye, koşula ve ilkeye yer verilmiyor. "Kamu yararı" kavramı ise yasa metninin hiç bir satırında vurgulanmıyor.

Endüstri Bölgeleri

Madde 2– Ülke ekonomisinin gelişmesini ve teknoloji transferini sağlamak üretim ve istihdamı arttırmak ve yabancı sermayeyi teşvik amacıyla Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulu'nca belirlenen veya yatırımcılar tarafından önerilen yerlerde, Danışma Kurulu'nun teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nca endüstri bölgeleri kurulabilir. Endüstri bölgesi olarak belirlenen araziler hiçbir şekilde başka amaçlarla kullanılamaz. Endüstri bölgelerinin kurulmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararları Resmi Gazete'de yayımlanır. Bu bölgelerde yabancı yatırımcılara yatırım yapma izni Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü tarafından verilir.

Endüstri bölgelerinde yapılan yatırımlarda 3194 sayılı İmar Kanunu 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu 2872 sayılı Çevre Kanunu 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 3213 sayılı Maden Kanunu ile 1580 sayılı Belediye Kanunun 15. maddesinin ikinci fıkrasının (12) numaralı bendi hükümleri uygulanmaz.

21/11998 tarihli ve 4325 sayılı Kanunda olağanüstü hal bölgelerinde yapılan yatırımlar için öngörülen teşvik

[32] Bu çalışma TMMOB İst. İKK tarafından oluşturulmuş bir çalışma grubu tarafından hazırlanmış ve TMMOB İKK Sekreteryası'na sunulmuştur. Çalışmaya katılanlar; TMMOB Çevre Mühendisleri Odası İst. Şb., TMMOB Gemi Mühendisleri Odası, TMMOB Şehir Plancıları Odası İst. Şb. temsilcileridir. 13.03.2001,http://www.antimai.org

tedbirleri, endüstri bölgelerinde yapılan yatırımlar hakkında da uygulanır. Bu bölgeler içinde kalan özel mülkiyet konusu arazi ve arsaların, yatırım faaliyetlerine tahsisi amacıyla Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'nce 4.11.1983 tarihli ve 2942 sayılı Kanunun 27 nci maddesi hükümlerine göre acele kamulaştırma yapılabilir.

Endüstri bölgelerinin kurulması için gerekli arazi temini ve alt yapı ile ilgili giderler Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bütçesine bu amaçla konulacak ödenekten karşılanır. Bu ödeneğin harcanmasında 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu 832 sayılı Sayıştay Kanunu ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümleri uygulanmaz.

Yasalarüstü Ayrıcalık

Madde 2- "Koşulsuz teslimiyet" hemen 2. maddede daha da somutlaşıyor. "Yatırımcılar tarafından önerilen yerlerde" kurulacağı belirtilen "Endüstri Bölgeleri"ndeki yatırım izni, imar-inşaat, proje onayı vb. uygulamaların "engelsiz" gerçekleşmesi yönünde "hükümsüz" kılınan diğer yasalar şöyle sıralanıyor: "İmar Kanunu-Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kanunu - Çevre Kanunu - Köy Hizmetleri Kanunu - Maden Kanunu ve Belediye Kanunu'nun 15. maddesinin 2. fıkrasının 12. bendi (Kanunda ruhsatsız yapıların yıkılmasına dair bent). Her biri Türkiye'nin planlı ve imarlı gelişmesini öngören; tarih, kültür ve çevre değerlerine saygılı; yerüstü ve yeraltı kaynaklarını da koruyan ve ülke-toplum çıkarları gözetilerek yapılaşmayı ve gelişmeyi hedefleyen, ayrıca yasadışı yapılaşmanın da önlenmesini amaçlayan "temel yasa düzenlemeleri" olan bu kanunlar ve ilgili yönetmeliklerin; "yatırımcının seçtiği yerin endüstri bölgesi ilan edilerek geçersiz kılınmasını" sağlayacak bu düzenlemede yine tasarının 2. maddesindeki tanımıyla; "Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulu" (Y.T.K.D.K.) adlı bir kurul "tam yetkili" kılınıyor.

Endüstri bölgesinin büyüklük açısından bir tanımı yok. Kent içinde küçük bir arsa bile endüstri bölgesi kapsamına girebilir. Ülkemiz kent ve kır topraklarıyla tümüyle tehdit altındadır.

Bunlar yetmezmiş gibi, Endüstri bölgelerinin kurulması amacıyla kamulaştırma bedelleri ve altyapı yatırım bedelleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın bütçesinde yer alan ödenekle harcanabilecektir. Böylelikle Türkiye Halkının maddi kaynakları Türkiye ve Türkiye Halkı aleyhine pervasızca kullanılabilecektir. Başta yabancı (kamu/özel) olmak üzere yerli (özel) yatırımcılara haksız kaynak aktarılması sağlanacaktır. Bu harcamaların hesabının da sorulmaması için hükümler getirilmek istenmektedir. Kamu denetlemesinden kaçılmaktadır.

Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulu

Madde 3- Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulu Başbakanlık Müsteşarı'nın başkanlığında İçişleri, Bayındırlık ve İskan, Tarım ve Köyişleri, Sanayi ve Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Kültür, Turizm ve Çevre Bakanlıkları müsteşarları ile Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine ve Dış Ticaret müsteşarlarından oluşur. Kurul gerektiğinde Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB) ile Yabancı Sermaye Derneği (YASED) 'nin görüşlerine başvurur ve bunların temsilcilerini toplantılarına davet eder. Kurulun sekreterya hizmetleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülür.

Kurulun çalışma usul ve esasları ve yatırım izninin verilmesine ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca çıkarılacak bir yönetmelikle tespit edilir.

Endüstri Bölgelerinin yönetim ve işletmesi 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu hükümlerine göre kurulan organize sanayi bölgelerinin yönetim ve işletilmesine ilişkin hükümlere tabidir.

Bilim ve Uzmanlık Devre Dışında

Madde 3 - Sadece yatırımcıların istedikleri yerleri değil, kendilerinin "res'en" belirledikleri alanları da Bakanlar Kurulu'na "endüstri bölgesi" olarak önerme hakkı tanınan Y.T.K.D. Kurulu'nun "kimlerden oluşacağı" ise tasarının 3. maddesi'nde yer alıyor. Konu her yönüyle bir planlama, şehircilik, mimarlık, çevre koruma ve endüstrileşme birikimini gerektirdiği halde "bilim ve teknoloji kurumları, üniversite ve ilgili meslek odası temsilcilerine yer vermeyen" Y.T.K.D. Kurulu'nun sadece ilgili görülen 8 bakanlığın (İçişleri-Bayındırlık ve İskan-Tarım ve Köyişleri-Sanayi ve Ticaret-Enerji ve Tabii Kaynaklar-Kültür- Turizm-Çevre)" Müsteşarlarından" oluşacağı ve "Başbakanlık Müsteşarları" başkanlığında çalışacağı öngörülen tasarıda, aynı kurulun "gerektiğinde" (!) danışacağı kurumlarda yine "üniversiteler ve meslek odaları engellenerek" şöyle sıralanıyor: "Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları birliği (TOBB) ile Yabancı Sermaye Derneği (YASED) Yani tasarı, Endüstri Bölgelerinin saptanmasında "Bilim ve uzmanlık çevrelerinin de katılımını" açıkça sakıncalı görürken, "yatırımcıların derneklerini" adeta bu uygulamanın"başmüşavirleri" ilan ediyor. Böylece tarih-kültür-doğa-SİT'ler-kıyılar-ormanlar-kentler, doğal kaynaklar ve tüm değerler, bunların "korunarak kalkınmamızı" savunan, bilen ve hedefleyen yetkin kesiminden adeta kaçırılarak talana teslim ediliyor.

Yatırım İzni

Madde 4 – Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, yabancı sermayeli kuruluşların endüstri bölgelerinde yatırım izni başvurularını talep tarihinden itibaren 15 iş günü içerisinde cevaplandırır. Bu süre zarfında cevaplandırılmayan talepler kabul edilmiş sayılır.

Türkiye'de yatırımda bulunma talebi kabul edilen ve gerekli koşulları yerine getiren yabancı sermayeli kuruluşların yurt içinde çeşitli kurum ve kuruluşlar nezdinde yapılacak her türlü izin, ruhsat, vize ve benzeri başvurularına ilişkin işlemler Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'nce yerine getirilir. Ayrıca söz konusu kuruluşların endüstri bölgelerindeki faaliyetleri Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğünce denetlenir. Ancak bu işlemlerin başlatılması için talepte bulunan yabancı sermayeli kuruluş yatırımda kullanacağı sermayenin yüzde 1'ini bu amaçla Başbakanlık tarafından belirlenecek bir banka nezdinde açılacak hesaba yatırması zorunludur.

Bu madde uyarınca, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'nün yatırımcı kuruluş adına yaptığı izin, ruhsat ve benzer her türlü başvurular ilgili kamu kurum ve kuruluşları, belediye ve meslek odaları tarafından engeç 10 iş günü içerisinde öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırılır. Bu süre içinde gerekçesiz ilgili kuruluşlar tarafından sonuçlandırılmayan işlemler ve Hazine Müşteşarlığı'nın talebi üzerine atamaya yetkili merci, kurullar veya makamlar tarafından, sorumluların beşer aylıklarının (her türlü ödemeler dahil) kesilmesine; kusurun tekrarlanması durumunda memurluktan çıkarılmasına karar verilir.

Talanı Engelleyene Ceza

Madde 4- Tasarının 4. maddesi ise işte bu "talan özgürlüğünün" en kısa sürede yaşama geçmesini ve bu yönde kamusal engellerin de ortadan kaldırılmasını düzenlemektedir. Maddeye göre yatırımcıların bu kurallara bağlı yatırım istemleri 15 gün içinde karşılanacak. Aksi takdirde yatırım talebi kabul edilmiş sayılacak. Yani yatırım isteminde bütün bu kolaylıklara (Madde 2 de yer alan kolaylıklar) rağmen yine de yasal engel bulan kamu görevlileri 15 gün "susarsa", izin verilmiş sayılacak. Tümüyle bir "oldu bitti".

Böylece izin verilen yatırımların ruhsat, proje onayı, arazi tahsisi gibi diğer işlemlerini tamamlamaları için ilgili kuruluşlara tanınan süre sadece 10 gündür. Eğer bu sürede işlemler sonuçlandırılmazsa ilgili kamu görevlilerine yaptırım uygulanacak. Bu şekilde talan uygulamalarına karşı çıkabilecek bürokrat ve teknokratlar, kamu kurumu ve kuruluşları, yerel yönetimler, meslek odaları açıkça tehdit edilmektedir. Meslek odaları yöneticileri bile yabancı sermayeye kolaylık sağlayacak bir "memur" durumuna sokulmaktadır.

Yerli Yatırımlar

Madde 5– Bu kanun hükümleri ülkeye teknoloji transferi sağlayan, katma değeri yüksek, istihdamı artırıcı nitelikte ve sabit yatırım tutarı 10 milyon ABD Dolar karşılığı Türkiye Lirası'nın üzerinde olan yerli yatırımlar hakkında da uygulanır.

Yerlilerin Yararlanmasında da Ayrımcılık

Madde 5- Yatırım yapmak isteyen yerlilerin yatırımları 10 milyon doların üzerinde ise bunların yatırım bölgeleri de endüstri bölgesi sayılacaktır. Daha fakir olanlar ya yazgılarına katlanacaklar ya da aynı ayrıcalıklı talandan pay almak için kendilerine yabancı ortak bulacaklar. Bu şekilde yapılan yatırımda ise 6. Maddede işaret edildiği gibi dış yatırımcının payı en az %60 olacak! Yerli yatırımcıdan çok yabancı yatırımcı anlaşılmaz bir şekilde gözetilmektedir.

Ülkenin her anlamda planlı gelişme ve kalkınması tümüyle sekteye uğratılacaktır, bu durum tüm ülke sathında yaygınlık kazanacaktır. Halen var olan yerli işletmelerden yatırımları 10 milyon doların üstündekiler de bu yasa hükümlerinden tümüyle yararlanacaklardır. Daha düşük yatırıma sahip olanlar (küçük ve orta ölçekli işletmeler), eşitsiz bir durum ortaya çıkacağından yasanın ayrıcalıklarından yararlanmak için yabancı sermayeye tabi olma durumuna geleceklerdir. Endüstri bölgesi kapsamına girmeyen tüm işletmeler eşitsiz çalışma koşulları yüzünden bu kapsama girmek için çaba göstereceklerdir. Bu çabayı gösterme şansı olmayan, kendini yabancı sermayeye bu yasa kapsamına girmek için beğendiremeyen ya da beğendirme kaygısı gütmeyen ulusal işletmeler (KOBİ niteliğindekiler özellikle) kapanacaktır.

Sözkonusu yasa hükümlerinden yararlanacak işletmeler; Madde 2 göz önünde bulundurulur ise, günümüzde uymalarının zorunlu olduğu kanunlar ve yönetmeliklerden gelen kısıtlardan tümüyle sıyrılacaklardır.

Diğer Hükümler

Madde 6– Yerli yatırımcıların en az yüzde 60'ı yabancı sermaye olmak üzere yabancı yatırımcılarla kurdukları ortaklıklarda 2'inci madde hükümlerinden yararlandırılır.

Yerlilere Bir Teşvik Daha

Madde 6- Böylesine bir ayrıcalıklı yağmadan yararlanmak isteyen yerlilere bir kolaylık daha sağlanmış. Sermayelerinin yüzde 60'ını yabancılara devretme gibi. Yerli sermaye tümüyle yabancılaşacaktır.

Ayrıca bu hükümden yararlanmak için yabancı sermaye kılıfı altında çok rahatlıkla paravan yurtdışı şirketler eliyle karapara ülkemize girebilecektir.

Çeşitli Hükümler

Geçici madde 1- Halen yarım kalmış ya da tamamlandığı halde işletmeye geçememiş veya faaliyeti durdurulmuş olan ve sabit yatırım tutarı 5 Milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirası'nın üzerinde olan yerli ve yabancı sermaye yatırımları endüstri bölgesi yatırım sayılır.

Eurogold Gibilere Af Geliyor

Geçici maddeler 1– Böylelikle "halen yarım kalmış" ya da "faaliyeti durdurulmuş" olan hukuk dışı nitelikteki yerli ve yabancı sermaye yatırımları, yatırım tutarı 5 milyon ABD doları üzerinde ise yasa kapsamına girmektedir. Bu yatırımlara af olanağı tanınmaktadır. Böylece Bergama'da Eurogold, İznik'de Cargill gibi yağmacı şirketlerin yarım kalmış yatırımlarına bir kurtarma olanağı sağlanıyor. Türkiye açık tehdit altında.

Geçici Madde 2- 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu hükümlerine göre kurulmuş bulunan mevcut organize sanayi bölgelerinden Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulunca uygun görülenler Bakanlar Kurulunca endüstri bölgesine dönüştürülebilir.

Başka Bir Keyfilik, Bir Genişletme Daha

Bu madde ile var olan organize sanayi bölgelerinin de endüstri bölgesi yasasından yararlandırılması gündeme geliyor. Yasadaki ayrıcalıklar yine yasayı hazırlayanlarca (Bakanlar Kurulu) organize sanayi bölgelerine de tanınmış olacak.

Yürürlük

Madde 7- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 8- bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

SONUÇ

Sonuç olarak; sözkonusu yasa tasarısında yer alan her bir madde Türkiye'nin yağmalanması ve yıkıma uğratılması için yerleştirilmiş dinamit lokumları niteliğindedir. Türkiye Cumhuriyeti ulus devlet olma vasfını bütünüyle yitirmek üzeredir. Türkiye'nin zenginlikleri, yasal, kurumsal ve bilimsel birikimi ayaklar altına alınmaktadır. 77 yıl sonra Kurtuluş Savaşı ve 1923 Lozan Anlaşmasıyla ortadan kaldırılan emperyalist ülkelere ayrıcalık sağlayan "kapitülasyonlar"; yine emperyalist ülkeler ve yerli işbirlikçileri eliyle Türkiye'ye dayatılmaktadır. Özellikle yerli işbirlikçiler (Bakanlar Kurulu'da bunlardan biri) vebal altındadır. Bu durum, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nde yer alan *"…Bütün bu şerâitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri, şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasi emelleriyle tevhid edebilirler. Millet, fakr ü zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir…"* sözleri ile tümüyle örtüşmektedir. İşbirlikçilik, yurdumuza ve Türkiye Halkına ihanet derecesine varmıştır.

Endüstri Bölgesi terimine "özel ekonomik bölgeler" adlandırması ile DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı "Küreselleşme " Özel İhtisas Komisyonu raporu'nda rastlamaktayız. Bu raporun sonlarında "kişisel görüş ve katkılar" bölümünde üzerine basılarak sözkonusu terim telaffuz edilmektedir. Türkiye'de ilk akla gelen endüstri bölgeleri; Karadeniz'de "Adapazarı Serbest Şehir Bölgesi" ve Akdeniz'de "Antakya-Adana-Mersin" ekseninde kurulması planlanan "özel ekonomik bölge". Bunun dışında yasa tasarısı incelendiğinde görülecektir ki; ülkemizin kentleri ve kırsal alanlarıyla tüm toprakları "Endüstri Bölgesi" olma potansiyelini taşımaktadır. Türkiye bu yasa ile tümüyle "Endüstri Bölgesi Cumhuriyetleri/Cumhuriyeti" durumuna getirilmek tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Türkiye'nin özellikle deniz kıyısına yakın olan ve görece işgücü niteliği ile endüstriyel ilişkileri gelişmiş batı bölgelerinin kent ve kırsal alanları yerli (özel) ve yabancı (özel/kamu) yatırımcının yoğun yatırım yapma baskısı altında kalacak. Bölgelerarası eşitsizlik çok daha yoğunlaşacaktır. Daha yoğun toplumsal ve ekonomik sorunlar yaşanacaktır. Batı bölgeleri nüfus ve endüstri yoğunluğu baskısı yüzünden bölge içindeki tarihi ve kültürel yerlerimizin , doğamızın tahribi ve yıkımı ile karşılaşacaktır. Doğu bölgeleri ise kendi haline bırakıldığı için insansızlaşacak, ülkemiz toprağı olma özelliklerini yitirecektir. En önemli yan; ülkemiz insanı büyük bir çoğunluğu ile, kendi ülkesinde kendi iradesini eline almaktan uzaklaşacak, kendi ülkesinin yabancısı, ikinci sınıf insanı durumuna düşecektir.

Yürürlükteki 1982 Anayasası'na bile tümüyle aykırı bir kanun tasarısıdır (Prof. Dr. Zafer Üskül'ün değerlendirmesi). TBMM salonunda yer alan ve ülkenin bağımsızlığının simgesi "***Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir***" tümcesi tümüyle geçersizleşmektedir. Ülkenin birliği ve bölünmez bütünlüğü söylemi, bu söylemi olur olmaz yerde dillendirenlerce çiğnenmek üzeredir.

DPT 8. Beş Yılık Kalkınma Planı "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları" Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) Başkanı'nın Yabancı Sermaye Derneği Başkanı (YASED) olduğu bilindiğinde ve sözkonusu ÖİK Raporu incelendiğinde Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı ile nelerin amaçlandığı daha açık olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sözkonusu yasa tasarısında 3. Maddede yer alan YASED, bu yasayı hazırlayanlarca muteber bir kuruluş olarak varsayılmaktadır.

Bu yasa tasarısı; Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal kriz, MIGA (Multilateral Investment Guaranty Agency - Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu) ve 2-3 yıl öncesinde tartışmaya açılan MAI (Multilateral Agreement on Investment - Çok Taraflı Yatırım Anlaşması) ve emperyalist ülkelerle yapılan ikili ticaret anlaşmaları çerçevesinde de ele alınmalıdır. İçinde bulunduğumuz vehametin farkına ancak böyle varılabilir.

Ne yazık ki Türkiye açısından bu yolda epeyce mesafe alınmıştır. MIGA anlaşmasına ilişkin kanun 1988'de (ANAP iktidarı-Özal Başbakan) Resmi Gazete'de (27.05.1988-3453 sayılı kanun) yayınlanmıştır. Yine 1999 yazında "uluslararası tahkim" Anayasa değişikliğiyle işler hale getirilmiştir. Sonrasında Başbakan Ecevit ve ABD Başkanı Clinton tarafından karşılıklı ziyaretler sonucunda yapılan MAI anlaşması hükümleriyle neredeyse üst üste oturan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ABD Hükümeti Arasında-Ticaret ve Yatırım İlişkilerinin Geliştirilmesine İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" TBMM tarafından onaylanmıştır (Kabul tarihi 07.12.1999, 4485 sayılı Kanun, Resmi Gazete 10.12.1999, sayı 23902). Bu kanunun TBMM de görüşülmesi sırasında Hükümet üyesi Tunca Toskay tarafından yapılan TBMM'deki konuşmada "… Bu anlaşmayla, her iki ülke arasında, özellikle serbest sanayi bölgesi kurulması yoluyla, ABD'ye bu bölgelerden gümrüksüz ihracat olanakları sağlanabilecektir…." Diyerek iki yıl kadar öncesinden sözkonusu yasa tasarısını haber vermiştir (TBMM genel Kurul Tutanağı 21. Dönem 2. Yasama Yılı, 29. Birleşim, 07.12.1999, s.32).

Türkiye kamuoyunun MIGA anlaşmasından haberi, o da çok dar bir çerçevede MAI anlaşması tartışmaları sırasında olmuştur. MAI anlaşması uluslararası alanda gerçekleştirilememiş olmasına karşın ekonomik ve sosyal açıdan zayıf ülkelere ikili ticaret anlaşmaları yoluyla dayatılmaktadır.

Türkiye 24 Ocak 1980 kararları sonrasında adım adım adım, son yıllarda daha da hızlanarak, üretim ve istihdam politikalarından emperyalist ülkeler ve kurumları (IMF, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği) ve yerli işbirlikçileri eliyle uzaklaştırılarak sözkonusu yasa tasarısına adeta mecbur edilmiştir. Son yıllarda "uluslararası tahkim" in kabulü, kamu yatırımlarının tamamıyla durdurulması, özelleştirmeler yoluyla KİT'lerin yağmalanması, son Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleriyle yurdumuz tümüyle teslim alınmak üzeredir. Bu yasa tasarısı; böyle bir durum içinde bir oldu bitti ile TBMM den geçirilmek istenmektedir.

ÇÖZÜM

Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı ve diğer benzer içerikteki yasal düzenlemelere karşı Türkiye Halkının uyarılması, bu yasal düzenlemelerin lağvedilmesi yönünde Türkiye Halkının desteği alınarak mücadele yürütülmesi ivedilikle gereklidir. Bu amaçla bağımsızlıkçı, emek vasıflı, Türkiye doğasına, kültürüne ve insanına sahip çıkan siyasal partiler, demokratik kitle örgütleri ile güçbirliği sağlanmalıdır. TMMOB; sözkonusu yasal düzenlemelerin doğrudan kendine bağlı odaların çalışma alanları içine girmesi nedeniyle bu çalışmaya öncülük yapabilir.

Ayrıca, sözkonusu yasa tasarısı ile ilgili olarak devletin yasama, yürütme ve yargı erkini etkileyecek bir çalışma da hedeflenmeli ve yürütülmelidir.

Türkiye, merkezi plana dayalı ve kamu girişimciliği odaklı olarak kalkınma ve istihdam politikalarını yaşama geçirmelidir. Bunu yaparken de ulusal, yurtsever, tam bağımsızlıkçı ve emek eksenli bir yörüngede, daha sonraki kuşaklara bırakılacak miras olan ülkemizin doğal ve kültürel kaynaklarının gözetilmesi, geliştirilmesi gereklidir. Kalkınma ve istihdamın ülkemiz için yaşamsal önemde oluşu gözönünde tutulur ise ekonomik ve toplumsal alanda inisiyatifin bütünüyle kamusal irade elinde bulundurulmasının ve kamu girişimciliğinin her alanda faaliyet gösterebilme yeteneğinin saklı tutulmasının önemlidir. Yerli (özel sektör) ya da yabancı (kamu/özel sektör)yatırımlara ancak bu çerçevede ve ülke çapında bütünlüklü kalkınma ve istihdam politikalarıyla uyumlu olarak yer verilmelidir.

Ülkemizin doğası ve insanlarının kaderlerinin yerli (özel sektör) ya da yabancı (kamu/özel sektör) yatırımcılarının karı enfazlalaştırma güdülerine emanet edilemeyeceğinin, iplerin hiçbir zaman bu unsurların eline verilemeyeceğinin altı çizilmelidir.

Böyle bir yaklaşım pekala mümkündür. Cumhuriyet tarihimizin devrimci dönemlerinde genel hatlarıyla yaşama geçmiştir de. Özelleştirme politikaları ve uygulamalarıyla da zaten ülkemiz insanlarının bu kazanımları geri alınmak istenmektedir. Kamu girişimciliği yok sayılmak ve Türkiye Halkına unutturulmak istenmektedir.

TMMOB bağlı odalarıyla birlikte Türkiye kalkınmasına ulusal planlamaya omuz vermeye hazırdır. Yeter ki siyasi irade tam bağımsızlık temelinde, kamu yararı ve emek ekseninde ekonomik, toplumsal ve dış ilişkileri

ele alsın.

EK-2

Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı Anayasaya Aykırıdır[33]

Prof. Dr. Zafer Üskül

Bakanlar Kurulu, yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek amacıyla "Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı" hazırladı. Tasarı, yabancı sermayenin Türkiye' de yatırım yapmak istediği her yeri endüstri bölgesi ilan edebilecek ve bu bölgelerde yapılacak yatırımları kolaylaştırmak üzere, halen uygulanmakta olan bir çok yasayı devre dışı bırakacak. Ayrıca, işlemleri kolaylaştırmak için yeni bir kurul ve idari usuller yaratacak.

Bu tasarı yasallaşırsa, tarımsal alanları, ormanları, kıyıları, çevreyi, kısaca ülkenin doğal, kültürel ve tarihi alanlarını, en değerli kaynaklarını korumak olanaksızlaşacak. Ülke yabancı sermaye peşkeş çekilecek. Öte yandan, yabancı sermayeye sunulacak olanaklar, yerli yatırımcıların haksız rekabetle karşı karşıya kalmaları sonucunu doğuracak. Bu durum, yerli yatırımcının yabancı yatırımcı karşısında giderek yok olması sürecini başlatacaktır.

Ülke çıkarlarına ve kamu yararına aykırı bir yaklaşımın sonucu olan bu tasarı, bir çok açıdan Anayasaya aykırılık içeriyor.

1. Tasarının 2. maddesinin 1. fıkrası, "Ülke ekonomisinin gelişmesini ve teknoloji transferini sağlama, üretim ve istihdamı arttırmak ve yabancı sermayeyi teşvik amacıyla Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulu'nca re' sen belirlenen veya yatırımcılar tarafından önerilen yerlerde, Danışma Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca endüstri bölgeleri kurulabilir" hükmünü öngörmektedir.

Bu düzenleme ile Bakanlar Kurulu'na verilen yetki, sınırsızdır. Bakanlar Kurulu, tarımsal alanlarda, ormanlarda, ormanlarda, kıyı bölgelerinde, vb. endüstri bölgeleri kurulmasına karar verebilecektir. Üstelik, bu bölgeler, yabancı yatırımcılar tarafından önerilen yerlerde de kurulabilecektir. Bu düzenleme ile ve tasarının öbür maddelerinde, endüstri bölgelerinin yerinin belirlenmesi konusunda hiçbir ölçüt öngörülmemiştir.

Belirlenecek yerler tarım alanı, orman, kıyı tabiat varlıklarının bulunduğu yerler olabilecektir. Oysa, bütün bu alanların korunması, Anayasa' nın çeşitli maddelerinin konusunu oluşturmakta ve elbette bu koruma kamu yaarı kaygısını taşımaktadır. Kanunun Bakanlar Kuruluna verdiği sınırsız yetki, bu yetkinin kamu yararına aykırı olarak kullanılabilmesine fırsat verici niteliktedir.

Oysa, kanunların kamu yararına dayanması gerekir. Anayasa Mahkemesi'nin 22.6.1972 günlü, E.1972/14, K. 1972/3 sayılı kararında, "Hukuk devleti ilkesinin öğeleri arasında yasaların kamu yararına dayanması ilkesinin de var olduğu" açıklanmıştır. Bu karara göre, "Anayasa'nın 2. maddesinde tanımlandığı üzere Devletimiz bir hukuk devletidir. Hukuk devleti ilkesinin öğeleri arasında yasaların kamu yararına dayanması ilkesi vardır. Bu ilkenin anlamı kamu yararı düşüncesi olmaksızın başka bir deyimle yalnızca özel çıkarlar veya yalnızca belli kişilerin yararına olarak herhangi bir yasa kuralının konulamayacağıdır. Buna göre, çıkarılması kamu yararı bulunmayan bir yasa kuralı Anayasa'nın 2. maddesine aykırı olur ve dava açıldığında iptali gerekir."

Tasarının 1. maddesine göre, endüstri bölgelerinin kurulmasının amacı yabancı yatırımcının Türkiye' de yatırım yapmasını sağlamaktır. Bu bölgelerde, sermayenin %60'ı yabancı olma koşuluyla yabancı yerli ortaklıklar ve sabit yatırımı 10 milyon ABD dolarının üzerinde olan yerli yatırımcılar da yararlanabilecektir.

Görüldüğü gibi, tasarının amacı kamu yararını sağlamak değil, esas olarak yabancı yatırımcının yararını sağlamaktır. Üstelik, bu özel yarar sağlanmaya çalışılırken, biraz sonra görüleceği gibi, Anayasanın kamu yararını korumayı amaçlayan bir çok maddesi yok sayılmaktadır. Bu nedenle, tasarının 2/1. maddesi, Anayasanın 2. maddesine aykırıdır. Bu hüküm, kamu yararına hiçbir sınırlama getirmeden Bakanlar Kuruluna yetki vermekle, Anayasanın yasama yetkisinin devredilemeyeceğini öngören 7. maddesine de aykırıdır.

Öte yandan, Anayasa'nın 166. maddesi, planlı bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi görevini Devlete vermiştir. Anayasa Mahkemesi ise, planlama ile Anayasa'nın 56. maddesi arasında bir bağ kurmaktadır. "Anayasanın 'sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması' başlıklı 56. maddesinde, 'sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı'ndan söz edilmektedir. Bu madde bütünüyle incelendiğinde; 'sağlıklı ve dengeli çevre' kavramına, doğal güzelliklerin korunduğu, kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği hava ve su kirlenmesinin önlendiği bir çevre kadara, belli bir plan ve programa göre düzenlenmiş çevrenin de gireceği kuşkusuzdur." (A.M., E. 1985/11, K. 1986/29, 11. 12.1986, R.G., 18.4.1987, S. 19435)

Planlamayı tümüyle reddetmekle, Tasarının tümü Anayasanın 166. maddesine aykırıdır.

2. Tasarı, yabancı yatırımcıya, yatırın tutarıyla ilgili herhangi bir alt sınır getirmeden, taslağın sağladığı tüm olanaklardan yararlanma olanağı vermektedir. Yerli yatırımcının aynı olanaklardan yararlanabilmesi için, sabit yatırımının en az 10 milyon ABD Doları olması ya da en fazla %40 payla yabancı yatırımcının ortağı

[33] http:// antimai.org

olması gerekmektedir.

Sabit yatırımı 10 milyon ABD Dolarının altında olan yerli yatırımcı ise taslağın yasalaşması halinde yaratılacak olanaklardan yararlanamayacaktır.

Bu durumda, yatırımcı olmakla aynı durumda olanlar arasında yerli yatırımcı zararına yabancıya sınırsız bir ayrıcalık, 10 milyon ABD dolarının üzerinde sabit yatırım yapabilen yerli yatırımcıya da bu kadar yatırım yapmayan yerli yatırımcı zararına ayrıcalık tanınmaktadır.

Anayasa Mahkememiz, bir çok kararında, aynı durumda olanlar arasında farklılık yaratan, aynı durumdakilerden bazılarına ayrıcalık sağlayan yasa hükümlerinin Anayasa'nın öngördüğü eşitlik ilkesine aykırı olduğu görüşünü benimsemiştir.

Bu durumda, Tasarının 1. maddesi, 2/4 maddesi ile 5. maddesi Anayasanın 10. maddesine aykırıdır.

Bu hükümler, Anayasanın " Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürütmesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır" diyen 48/2. Maddesinin hükmüne de aykırıdır. Çünkü küçük ve orta işletmelerin haksız rekabete maruz kalması sonucunu doğuracak, sonuçta yok olmalarına yol açacak, ekonominin sosyal amaçlarına uygun, güvenli ve kararlı bir biçimde gelişmesi engellenmiş olacaktır.

3. Tasarının 2. maddesi, "...alınacak izin, ruhsat, onay ve benzeri işlemler birinci fıkrada belirlenen kurul tarafından 15 gün içinde düzenlenir" , 4/1. maddesi, "...yatırım izni başvuruları talep tarihinden itibaren 15 işgünü içerisinde cevaplandırılır. Bu süre zarfında cevaplandırılmayan talepler kabul edilmiş sayılır" ve 4/3. maddesi, "Bu madde uyarınca, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü' nün yatırımcı kuruluş adına yaptığı izin, ruhsat ve benzeri her türlü başvurular ilgili kurum ve kuruluşları, belediyeler ve meslek odaları tarafından en geç 10 işgünü içerisinde öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırılır" hükümlerine yer verilmektedir.

Bu düzenlemeler, bu tasarıdan yararlanması öngörülen yatırımcılara uygulanacak idari usuller öngörmektedir. Bu idari usuller, işleri kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı niteliktedir. Bu nedenle, tasarıdan yararlanamayacak olan yatırımcılar olan yatırımcılar karşısında yararlanacak olanlara imtiyazlar tanır niteliktedir. Bu ise, Anayasanın 10. maddesine aykırılık oluşturmaktadır.

4. Tasarı 2. maddesinde, "endüstri bölgelerinde yapılan yatırımlarda....2872 sayılı Çevre Kanun... kapsamında alınacak izin, ruhsat, onay ve benzeri işlemler birinci fıkrada belirtilen kurul tarafından 15 gün içinde düzenlenir" demekle Çevre Kanunu'nun uygulanamayacağını belirtmiş olmaktadır. Böylece Devlet, Anayasanın 56/2. maddesinin "çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir" diyen hükmünün gereği olarak, Çevre Kanunu'nda verilmiş olan denetim görevini yeterince yapmayacaktır.

Bu nedenle, Tasarının 2/2 maddesinin anılan düzenlemesi Anayasanın 56/2 maddesine aykırıdır.

Aynı şekilde, Tasarının 2/2 maddesinde, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kanunu'nun uygulanmayacağını öngören ifade, Devletin denetim yetkisini kullanmaması sonucunu doğuracağından, Anayasanın 63/1. maddesinin "Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır" diyen hükmüne aykırıdır.

Öte yandan, Tasarının 2/2 maddesi, 3194 sayılı İmar Kanunu, 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinin ikinci fıkrasının (12) numaralı bendi ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunun 1. maddesi kapsamında alınacak izin, ruhsat, onay ve benzeri işlemlerin bu kanunlarda belirtilen yetkililerce ve öngörülen usule göre değil de Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulunca, hem de 15 gün içinde düzenleneceğini öngörmekle, Devletin kamu yararını sağlamak üzere kullanması gereken denetim yetkisini kullanmaması sonucunu doğuracağından Anayasanın 2. maddesinde öngörüle hukuk devleti ilkesine aykırıdır.

5. Tasarının geçici maddesi, yarım kalmış, tamamlandığı halde işletmeye geçememiş veya faaliyeti durdurulmuş olan ve Tasarıda belirtilen koşulları taşıyan yerli ve yabancı sermaye yatırımlarının endüstri bölgesi yatırımı sayılacağını öngörmektedir.

Bu yatırımların, şu ya da bu nedenle hukuka aykırı bir biçimde gerçekleştirilmiş olmaları halinde, bunların endüstri bölgesi yatırımı sayılmaları, hukuka aykırılıklarının temelini oluşturan Anayasa kurallarının, bu yatırımlar bakımından uygulanmaması anlamına gelir. Örneğin, çevreyi kirleteceği için işletme ruhsatı verilmemiş bir yatırımın endüstri bölgesi yatırımı sayılması, bu yatırım açısından Anayasanın 56. maddesinin bağlayıcı olmadığı anlamına gelir.

Oysa, "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır" (Anayasa md.11)

Bu nedenle, tasarının Tasarının geçici maddesi Anayasanın 11. maddesine aykırıdır.

Sonuç olarak, Tasarının temel hükümlerinin tümü Anayasaya aykırılıklar içermektedir. Kamu yararı taşımayan, yasalaşması halinde ülke kaynaklarının geriye dönülmez biçimde tahrip edilmesine yol açacağı açık bulunan bu taslağın yasalaşmasının engellenmesi ülke çıkarlarını korumanın bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

UNCTAD (2001): World Investement Report

G. Yılmaz (2000): Kapitalizmin Kaleleri I, Türkiye MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu

G. Yılmaz (2001): Kapitalizmin Kaleleri II, Türkiye MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu

O Türel," Türkiye'nin Yatırım Stratejileri Ne Olmalıdır", içinde: İktisat Dergisi, Sayı 413-414

N. Sungur, DİSK-AR Ekim 1994

O. Yentürk, "Türkiye'nin Yatırım Stratejileri Ne Olmalıdır", içinde: İktisat Dergisi, Sayı 413-414

P. Yeldan (2001): Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, İletişim Yay

Q. Arıman (1999): "2000'lere Doğru Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları", içinde: Mercek Dergisi, Ocak

A Sönmez, Türkiye'nin Yatırım Stratejileri Ne Olmalıdır", içinde: İktisat Dergisi, Sayı 413-414

Vergi ve Bürokrası Reformları, TİSK, S. 61, Eylül 2001

A. Göker (1997), "Uluslararası Rekabet Üstünlüğü Yarışında Kesici UçL Inovasyonda Yetkinlik" içinde Türk-İş Yıllığı

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, http:/www.hazine.gov

A. Arıman, "Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye" içinde, Türkiye'ye daha fazla yabancı sermaye çekebilmek için izlenmesi gereken politikalar, Merkez Bankası Eğitim Yay. 2001

M. Onarer, "Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye" içinde, Türkiye'de yabancı sermaye mevzuatı ve yatırımlar, Merkez Bankası Eğitim Yay. 2001

A. Bozer, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye" içinde, Türkiye'de yabancı sermayeli firmalar, sorunları gelişme perspektifleri (dünü ve bugünü)-I, Merkez Bankası Eğitim Yay. 2001

R. Karluk, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye" içinde, Türkiye'de yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeye katkısı, Merkez Bankası Eğitim Yay. 2001